

Радован Радиновић

Београдски форум за свет равноправних

ГЕОСТРАТЕШКИ ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Сажетак

У раду се разматрају главни чиниоци који условљавају геостратешки положај Србије и то: 1) Светски поредак моћи, структура, главне карактеристике, чиниоци и њихови међусобни односи; 2) Односи главних фактора светског поретка према националним и државним интересима Србије; 3) Стање у суседству Србије и његов утицај на геостратешки положај Србије; 4) Карактеристике државног простора Србије од утицаја на њен геостратешки положај; 5) Стање државе и нације, ресурси и развој као фактор геостратешког положаја Србије. Такође, геостратешки положај Србије је разматран и у контексту опстанка, одбране и очувања Републике Српске као јединог добитка српског народа из процеса разбијања Југославије.

Кључне речи: *геополитика, геостратегија, светски поредак моћи, НАТО, Европска унија, САД, Кина, Русија*

Наизглед, стиче се утисак да је опстанак Републике Српске вештачки прилепљен геостратегијском положају Србије, те да те две ствари немају много заједничке обостране повезаности. То напросто није тачно, већ управо обрнуто. Геостратешки положај Републике Србије као једног од гараната Дејтонског споразума директно утиче на положај Републике Српске и на њен опстанак и то тако што снажна Србија, добро ситуирана у поретку моћи великих и регионалних сила, била би у стању да наведену гаранцију и практично обезбеди. И обрнуто, слаба Србија са неповољним геостратешким положајем то не би била у стању да осигура и гаранција опстанка Републике Српске би била на стакленим ногама.

Релација је и обрнутог смера, тј. укупно стање у каквом се налази Република Српска, њен положај у саставу БиХ државне заједнице, однос према другом ентитету, однос са суседном Хрватском, те однос глобалних и регионалних центара моћи према РС и њеном опстанку битно суодређује (са другим чиниоцима) укупни геостратешки положај Републике Србије.

На почетку је неопходно и појмовно одредити геостратегију, тј. одредити што се под тим појмом подразумева уопште, а посебно у овом раду. Као што се то из саме сложености „геостратегија“ може закључити, тај термин је састављен од три међусобно увезане речи и све су оне грчког порекла. То су *gea*, у значењу земљиште, односно *простор*, *стратос*, у значењу *војска*, односно армија и *агеин*, у значењу *водити*, односно вођење (мисли се на вођење војске у рату или како то војна теорија најчешће именује ратовођење или *ратоводство*).¹⁾

У намери да што сликовитије дефинише геостратегију и одреди јој поље интересовања, руски геополитичар средње генерације Александар Дугин повлачи паралелу између геополитике и геостратегије. У својој књизи „Основи геополитике“, Дугин тврди да геостратегија обухвата војне аспекте геополитичких анализа, па наставља да геополитика тражи одговоре на питања ко има право да неки простор и на којим и каквим аргументима се то право заснива. Насупрот геополитике, тумачи Дугин, геостратегија тражи одговоре на питања како да се тај простор одбрани или освоји, у зависности од циља који се постави.²⁾

Познати амерички теоретичар геополитике и геостратегије, Збигњев Бжежински, геостратегију донекле удаљава од ратоводства и ближе је и чвршће веже за геополитику и то тако што геостратегију дефинише тако да је сматра менаџментом геополитичких интереса. Са Бжежињским се не морамо сложити ако његову дефиницију менаџмента разумемо дословно као управљање геополитичким интересима, али ако менаџмент разумемо шире, тј. и као остваривање геополитичких интереса, а то остварење може бити и путем војне силе, или најчешће помоћу ње, мада не и неизоставно путем рата, онда смо и ми врло близу дефиниције геостратегије како нам је дао Бжежињски.³⁾

1) Миломир Степић, „Шта је геостратегија“, у књизи *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

2) Детаљно о томе: Александар Дугин, *Основи геополитике*, Експрес Зрењанин, 2004, стр. 430-432.

3) Збигњев Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001, стр. 1.

У сваком случају за појам и суштину геостратегије пресудно је војно деловање и то директно употребном војне силе, било да се њоме прети па се на тај начин противник *одвраћа* од војног деловања и простор на који једна страна полаже право брани се тзв. пасивним путем, било да се директном војном акцијом осваја простор на који та страна сматра да има легитимна права.

Следеће што припада начелним полазиштима у контексту теме овога прилога јесте став - опредељење у погледу чинилаца који одређују геостратегијски положај сваке земље-државе, па у том смислу и државе Србије. У те чиниоце спадају: (1) светски поредак моћи и његове главне карактеристике, чиниоци и њихови међусобни односи, (2) однос главних центара светске моћи који чине структуру тог светског поретка, према националним државним интересима Србије; (3) однос непосредног окружења, тј. суседних држава према националним и државним интересима Србије; (4) карактеристике државног простора Србије и (5) стање државе и нације и расположиви унутрашњи ресурси, што све скупа можемо именовати као свеукупне снаге - моћ државе на скали или у хијерархији моћи чинилаца светског поретка.⁴⁾

Наведени чиниоци на геостратегијски положај земље делују међусобно повезано, допуњавајући се или се супротстављајући један другом, али се ради о њиховој многострукој повезаности и узајамном деловању, таквом и толиком да је о њима издвојено говорити и разматрати или појединачно могуће једино из методичких разлога.

Вредности и величине - размере - деловања ових чинилаца на геостратегијски положај земље се анализирају, процењују или мере у одговарајућим институцијама које су меродавне за пружање експертске подршке државном одлучивању и потом се та сазнања у другом кораку разматрају у одговарајућим, односно надлежним државним телима, на основу чега се доносе *закључци* из процене, односно анализе стратегијског положаја земље. Ти закључци чине основу за утврђивање главних *безбедносних изазова, ризика и претњи*.

Наведени закључци из процене стратегијског положаја земље и главни безбедносни изазови, ризици и претње чине основу и полазишта за *стратешко планирање*. Како се у већини случајева ради о променљивим чиниоцима и њихових вредностима и деловању, стратешки планови су подложни променама. На основу реченог може се закључити да је стратешко планирање перманентно

4) Р. Радиновић, *Нови светски поредак и политика одбране Савезне Републике Југославије*, Савезно Министарство одбране, Београд 1993, стр. 11-31.

процес током којег се стално дограђују и иновирају готово сви параметри одбрамбено-безбедносног система, почев од најопштијих стратешких опредељења у области безбедности и одбране, преко организацијско-формацијског устројства одбрамбено-безбедносних снага, до бројне величине основних компоненти и групација оружаних снага, њихове мирнодопске локације, стратегијског и оперативног развоја и груписања, систем руковођења и командовања, варијанти ратних планова, односно планова употребе оружаних снага у највероватнијим облицима рата какав земљи може бити наметнут, итд.

СРБИЈА У ГЕОСТРАТЕШКОМ ТРОУГЛУ ВЕЛИКИХ СИЛА

Светски поредак моћи - структура и главне карактеристике

Од завршетка Другог светског рата и пада нацифашистичког пројектованог модела светског поретка, на снази је био тзв. *биполарни* поредак. На једној страни тог поретка је био свет социјализма (комунизма) којег је предводио Совјетски Савез, као једна супер-сила, а на другој свет капитализма којег су предводиле САД као друга (не друга по снази, већ по редоследу овог излагања) супер сила. Светски поредак тога времена траје све до краја 80-их и почетком 90-их година прошлог века. Тај период светског мира је функционисао на равнотежи снага, па и страха од обостраног уништења, односно на сазнању да ни једна од суперсила не располаже таквом и толиком надмоћношћу која би јој гарантовала успех и сигурну победу у међусобном тзв. великом рату. Уместо тога, обе стране су покретале и подржавале низ мањих тзв. локалних ратова, на чијим исходима су настајале да поремете равнотежу снага у своју корист. Сваки од те две суперсиле предводиле су велике војне групације које су функционисале под директним диктатом суперсила на њиховом челу. Реч је о НАТО-у и ВУ као војно-политичким пактовима биполарно подељеног света. Период биполарног светског поретка, претежно у првој половини његовог постојања, испуњен је и тзв. антиколонијалном револуцијом, чији је резултат био крах колонијалних империја, пре свих Британске, али и још неколико тзв. европских колонијалних полуимперија. Фигуративно говорећи, између та два пола биполарног светског поретка смеистио се покрет несврстаних земаља, који је више фингирао, него

што је то фактички био, улогу баланса између радикално подељеног биполарног света. Поред несумњивих доприноса тог покрета очувању светског мира, тешко се може он ставити раме уз раме са два супротстављена пола светске моћи, те се не може рећи да је он као самостални фактор на било какав начин битно доводио у питање биполарну поделу света, иако је он то и настојао и имао такве амбиције.

Као што је то већ речено, равнотежа страха је обезбедила да супротстављени полови светске моћи не изазову међусобно тзв. велики рат, али је зато између њих беснео тзв. „хладни рат“, односно рат у свим доменима живота човека и друштва, осим у војној сфери. У тој међусобној исцрпљујућој борби за превласт над светом тзв. комунистички пол светске моћи није издржао, већ се урушио. Исход тог урушавања је био распуштање Варшавског уговора као војно-политичког блока тзв. социјалистичких држава под влашћу СССР-а и распад Совјетског савеза као јединствене државе и његово прекомпоновање у више независних држава, неретко и међусобно сукобљених, укључујући и оружаном сукобљавање (Молдавија, Грузија, Јерменија, Азербејџан, и др.).

Може се, дакле, рећи да је из „хладног рата“ као победник изашао тзв. западни пол светске моћи, на челу са САД. Толико су САД биле опијене славом победника да су готово прогласиле крај историје, а либерални капитализам за најбољи, најправеднији, општеприхваћени и вечни глобални друштвени пројект (Фукујама).⁵⁾ Од времена када је пао СССР, а са њим и биполарни светски поредак, на светску сцену ступа нови, а то је *униполарни* светски поредак, чија је суштина један свет, на чијем је челу једна суперсила – САД, моћ САД је била неупитна, али и њихова улога лидера света и промотера вредности западне цивилизације, односно наметања западних вредности путем свих облика тзв. меке моћи. Но, али тамо где се наиђе на отпор америчкој лидерској позицији на снагу ступа примена тзв. тврде моћи, односно војне силе. Режији и управљачке елите које би се супротставиле том америчком извозу система вредности бивали су силом мењани и буквално физички ликвидирани, било директном војном интервенцијом, било путем тзв. обојених револуција.⁶⁾

Основни стратегијски модел понашања униполарног светског поретка био је, а он је још увек актуелан, је модел или страте-

5) Детаљно: Ф. Фукујама, *Крај историје и последњи човек*, ЦИД Подгорица – Романов, Бања Лука, 2002.

6) С. Трифковић, „Косово и доктрина глобалне доминације”, у: *Агресија НАТО сумрак запада*, Београдски форум за свет равноправних, 1999, стр. 149-157.

гија *глобалног интервенционизма*. Једина супер сила (САД) је, по сопственом нахођењу, одређивала и одлучивала у којим се подручјима света налазе њени витални национални интереси. Тај ко би се усудио да угрози или намерно оспори те америчке интересе бивао је изложен свим облицима насиља, укључујући и војну интервенцију. Влада и државе које се не би повиновале диктату Америке, које су готово увек наступале у улози заштитника западних цивилизацијских вредности, а у ствари се радило о неоколонијалном поробљавању народа и држава, бивале су насилно свргнут војном интервенцијом или комбинацијом тзв. *обојених револуција* и војне интервенције. Глобални интервенционизам је био стратегијско средство тзв. „доктрине одговорности за заштиту“, чија је суштина била у томе да САД имају мисију очувања светског поретка и заштиту угрожених народа или етничких заједница, што је био само изговор за интервенцију мимо међународног правног поретка оличеног у одлукама, резолуцијама и декларацијама ОУН. Ретко када су САД на челу НАТО и Запада интервенисале на основу одлука СБ УН. Напротив, чиниле су то по сопственом нахођењу, игноришући УН и то готово увек против слабих који нису били у стању да им се ефикасно супротставе. Зато су били поражени, разорени и уништени.

Најчешћи стратешки циљеви глобалног интервенционизма били су: (1) контрола природних ресурса, њихово отимање од суверених држава и прерасподела на штету оних држава и народа на чијој су се територији ти ресурси налазили; (2) геополитичко прекомповање света ради успостављања или очувања атлантистичке доминације над осталим светом; (3) наметање цивилизацијских парадигми Запада остатку света, пре свега исламским земљама, ради чега су разорене и потпуно уништене древне цивилизације (Сирија, Ирак, Авганистан, Либија...); (4) наметање глобалног друштвеног пројекта неолибералног капитализма. Неретко, за наведене циљеве биле су инструментализоване све релевантне институције међународног правног и политичког поретка као што су ОУН, КЕБС, односно ОЕБС, ММФ, Светска банка и др.

Оружана агресија НАТО на СР Југославију марта 1999. године је фактичка инаугурација глобалног интервенционизма у односима великих сила према малим земљама и народима. Синтеза глобалног интервенционизма обојених револуција и свих облика субверзивног деловања у економији, политици, информисању и култури, сајбер и класични тероризам и др. довело је до појаве нове категорије међународног и унутрашњег сукобљавања, односно до нове категорије у теорији конфликта, а то је „хибридно рато-

вање”, односно „хибридни рат“. Тај категоријални појам понекад служи да покрије све облике међудржавног, унутардржавног и др. сукобљавања, мада се понекад тај појам и злоупотребљава, било када се жели прикрити права суштина сукоба или се та суштина недовољно схвата и признаје.

Ако је агресија на СРЈ била почетни удар у стратегији глобалног интервенционизма, Украјинска криза се може сматрати као почетак његовог силаска са светске сцене. САД и цео евроатлантски запад се преиграо, преценио своје могућности и покушао Украјину потпуно преусмерити од источног ка западном геополитичком полу. Наравно, Русија то није смела дозволити и као њен одговор је уследио повратак Крима у састав руске државе и подршка проруским снагама на истоку Украјине у њиховом отпору према централним властима. Запад и Америка нису имали снаге да одлучније уђу у оружани конфликт против Русије и то је био знак узмицања униполарног светског поретка.

Наставак урушавања интервенционистичке моћи Запада и САД је сукоб у Сирији. У ствари, војна интервенција Русије у Сирији је показала да Русија располаже свим елементима војне моћи која јој гарантује ефикасне ракетно-авијацијске ударе на великим даљинама и до тада невиђену моћ прецизних конвенционалних удара са мора, копна и из ваздуха, односно ван сваког домаћаја противника. Управо је то сазнање за САД и Запад било шокантно. Русија више није сила са енормним бројем нуклеарних средстава стратегијске намене, већ војна сила која располаже свим елементима ватрене и ударне моћи са којима располаже САД и НАТО, па се убудуће на то мора озбиљно рачунати. Управо зато се демонстрација моћи коју је Русија извела у Сирији ударима из Каспијског и Црног мора и космичко-ваздухопловни удари са прецизним погађањем тачкастих циљева, може сматрати коначним крајем америчке свемоћи, односно почетком краја униполарног и препуштања места *мултиполарном* поретку светске моћи.

Мултиполарни светски поредак није преко ноћи настао. Већ десетак година групација великих земаља света изван западне евроатлантске заједнице, као што су: Русија, Кина, Индија, Бразил, Јужноафричка Република и др. развијају целу лепезу односа и институција које фактички негирају униполарни, а афирмишу мултиполарни светски поредак. Шангајски савез, ОДКБ, Евроазијска унија, разне кредитно-финансијске установе које постају све конкурентније ММФ-у и Светској банци, само су илустративни примери рађања мултиполарног светског поретка. Посебан значај у томе има кинески свеобухватни излазак на светску сцену пројектом

„Један појас један пут“, њено свестрано економско јачање, прерастање из копнене у поморску силу способну да парира америчкој свемоћи на истоку Азије и на Пацифику, а особито стратешко партнерство Кине и Руске Федерације подржано бројним инфраструктурним, геоекономским и енергетским аранжманима.

Узмицање Запада пред најездом наведених чиниоца новог мултиполарног светског поретка је потенциран и све видљивијим пукотинама унутар евроатлантске заједнице. Ту се пре свега мисли на политичке кризе и неизвесности које су изазване неочекиваним исходом америчких председничких избора, одлуком Велике Британије да напусти ЕУ, дубоке кризе идентитета и неизвесне будућности ЕУ итд.

На основу напред реченог, у главне карактеристике савременог светског поретка моћи може се истаћи следеће: *Униполарни светски поредак све више и све очитије узмиче пред мултиполарним, али тај процес још није до краја остварен*, већ је у току. У том тзв. међуфазном процесу, када атлантска заједница још увек није у стању да призна и прихвати да је њено царство на измаку, опасности од тзв. великог и регионалних сукоба су велике. Империја на издисају руши иза себе све мостове и зато су опасности од нових криза и сукоба још увек велике, чак и веће него што је то било у време америчке страховладе, када су то сви, хтели – не хтели, морали прихватити или примити к знању. САД као неспорна суперсила настоји да и даље очува своју свемоћ, али у томе све теже успева. Посебна нова геополитичка чињеница у контексту израстања мултиполарног поретка је ново (старо) стратешко ривалство САД и Кине око контроле Пацифика и Далеког истока. Да ће САД наставити да се залажу за контролу Пацифика, то је најавио још Обама 2011. године и то је једна од константи америчке стратегије још од преузимања Филипина на крају рата, који се одиграо пре више од једног века. Као што смо то већ истакли, Кина чини све и чиниће убудуће да то оствари, што изнова активира то велико далекоисточно кризно жариште. У том контексту треба сагледати и све чешће провокације које долазе са стране Северне Кореје и њеног ракетно-нуклеарног програма, што је изазов за све и за САД да то по сваку цену спречи, али и за Кину, која не сме дозволити да САД добију прихватљив изговор за војну интервенцију против Северне Кореје, што би из основа нарушило стратешку равнотежу у блиском кинеском суседству.

Неспорно, једна од главних карактеристика савременог светског поретка је *сваковрсно јачање Русије*: војно, економски, нарочито енергетски, политички, а нарочито геополитички. Без обзира

на санкције које је Русији наметнула Евроатлантска западна заједница, у чему иначе предњачи ЕУ као пуки трабант америчке геополитике и стратегије, сви облици моћи Русије – и „тврда“ и „мека“ – су у порасту и утицај Русије у свету из дана у дан јача.

Европа и Европска унија као један од полова светске моћи је у озбиљној кризи, пре свега у кризи идентитета. Пошто је хришћанство као идентитетска вредност Европе очито потиснута у други план, ако не и посве одбачено као питање идентитетског одређења Европе, па и ЕУ, ако се демократија и људска права, те грађанске слободе злоупотребљавају и карикирају, тада се мора закључити да је европски идентитет под озбиљном сумњом. А без идентитета се ЕУ тешко може одржати. Она је изнутра трула. Њене бирократске квази елите ни не знају шта им је чинити. Нарочито након одлуке Велике Британије да напусти ЕУ. Своје право лице ЕУ је показала у судару са мигрантском кризом. Апсолутно нејединство чланица, свако по своме и без јасне стратегије, без одлучног залагања да се криза реши тамо где је и настала, тј. у земљама и државама које су се нашле под нападима глобалног интервенционизма Запада, тј. САД и великих земаља ЕУ, ЕУ се запутила у сасвим неизвесну будућност. За сада успева да се прихвата уз САД и њену глобалну стратегију и визију света, али без сопственог становишта о свим битним питањима света. Европској унији се не пише добро. Последице, све земље и народи који су своју политичку – државну будућност везали за ЕУ, као што је то Србија, такође очекују велика искушења. Поред реченог, две најслабије тачке европске политичке слепе улице су односи са Русијом и Турском. Нема потребе то посебно образлагати, јер је и на први поглед јасно да ЕУ нема будућности ако је завађена са Русијом и Турском, без чијег директног учешћа она није у стању трајно да реши ни једно своје горуће питање: од енергетске безбедности и инфраструктурне, до ефикасног и трајног гашења узрока мигрантске кризе, која прети да ЕУ и Европу у целини уруши изнутра.

Једна од главних карактеристика савременог светског поретка јесте настојање Евроатлантског запада, под директним диктатом САД, да *сузбије пораст утицаја Русије у светским пословима*. Сузбијањем ширења руског утицаја се тежишно бавио НАТО на свом самиту у Варшави одржаном у лето 2016. године.⁷⁾ На том самиту Алијанса је усвојила низ мера које би требало, по њиховом резону, да доведу до заустављања ширења и јачања утицаја Русије у свету и у Европи. Посебно треба издвојити следеће мере:

7) Р. Радиновић, „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза”, *Безбедносни форум*, 2/1996, стр. 9-16.

- *У својим чланицама и по свету ширити антируско ста-новиште.* Ту спадају мере као што су: невиђено ширење страха од наводне оружане агресије Русије, нарочито у земљама непосредног окружења Русије, као што су Балтичке чланице бившег СССР-а, Финска, те источно-европске земље Пољска, Румунија, Украјина. Толико је тај страх ирационалан и снажан, да су те земље са радошћу пристале да на својој територији прихвате бази-рање копнених снага НАТО, пре свега снага САД, али и Немачке, Велике Британије и Канаде. Овој мери треба додати: разноврсне претње и притиске према оним зе-мљама и њиховим владама које би се успротивиле ши-рењу антируског расположења, као што су Молдавија, Бугарска, Мађарска, Словачка и Чешка. Поред наведе-них мера, ту је и константна и свеобухватна сатанизаци-ја Русије, која је срачуната на изазивање одијума према свему што је руско, од политике, преко енергената, до културе и спорта.
- *Увођење свеобухватних санкција према Русији.* То тре-ба да резултира немогућношћу или ограничењем извоза енергената као једне од главних извозно оријентисаних привредних грана Русије, потом да онемогући техноло-шки развој, изазове пад стандарда грађана и да уведе Русију у дуготрајни период унутрашње политичке де-стабилизације, а у крајњем случају и до побуне против политике и владавине руског председника, па и до ње-гове насилне смене. Овоме треба да погодује и најшире могући планирани захват у свим аспектима деловања тзв. пете колоне и антидржавне деструкције од стране тзв. цивилног друштва.
- *Зауставити било какав културолошки утицај Русије.* Ту се предвиђа гашење руских или проруских сајтова и других облика деловања на друштвеним мрежама, гашење, забрана или онемогућавање деловања руских или проруских штампаних гласила, радио и ТВ стани-ца, за које се тврди да су директна пропагандна средства руских владајућих гарнитура. Овоме треба додати све-обухватну антируску кампању и пропагандну на сваком месту и у свакој прилици која се укаже, карикатурално приказивање Русије и Руса и њихово приказивање пу-тем играних и пропагандних серија и филмова, итд. Ма-да није директно повезано са културолошким утицајем,

али посредно свакако јесте, планира се и већ остварује масовно отимање имовине руских олигарха у земљама Запада, како би се спречило да та имовина буде искоришћена у подршци руске пропаганде, али и да би изазвало сукоб олигарха и власти, због које олигарси, наводно, губе своје богатство које су из Русије изнели у Европу и Америку.

- *Наставити ширење НАТО на исток.* Три мере су ту предвиђене и то: јачати војне снаге у земљама чланица алијансе, пријем нових чланица као што су Црна Гора, Србија, Грузија, БиХ и Украјина и склапање нових стратешких партнерстава, и то тамо где је то посебно осетљиво за положај и безбедност Русије. Три стратешка циља су овде битна и то: ући што дубље у руску низију, затворити руски приступ на Балкан и отворити тзв. меки трбух Русије, а то је Кавказ.
- *Развлагити војну моћ Русије.* Ово се постиже активирањем нових кризних жаришта као што су Далеки исток, односно Курилска острва и Јужно Кинеско море, активирање и интензивирање постојећих кризних жаришта као што су Украјина, Балкан, Блиски исток, Кавказ итд. Уз све ово, треба држати стално отвореном претњу тзв. великим ратом, без обзира на његову малу вероватноћу.
- *Војно ојачати источно и северно крило НАТО.* Ту се пре свега ради о Балтичким земљама – бившим чланицама Совјетског савеза, на чијој територији су размештене копнене снаге НАТО, њих око 4.000; потом о Пољској где се распоређује једна америчка бригада, чиме је учињен посебан уступак овој осведоченој антирусској бившој чланици Варшавског уговора која према Русији гаји посебан анимозитет, о Румунији, на чијој територији треба ојачати већ постојећу међунационалну бригаду. Овим мерама војног јачања НАТО се у наведеним источно-европским и северно-европским земљама демонстрира јединство западне војне алијансе и њена одлучност да брани своје савезнике. Но, те мере су срачунате више на јачање кредибилитета НАТО у очима чланица и ширењу континуираног страха од наводне руске агресије, него што би тих неколико хиљада војника представљало озбиљнију гаранцију одбрани тих земаља од евентуалног војног напада Русије ако би до њега дошло. С обзиром на то да Русији на памет не пада никакво

војно освајање територија, све се ово мора схватити као чин пропаганде која треба да одржи отворену наводну сталну опасност од руске оружане агресије на њој суседне земље и да је НАТО једини гарант њихове ефикасне одбране, односно одвраћања од агресије. Да би додатно учврстила свој кредибилитет унутар сопствених редова и уједно ојачала војно присуство, алијанса планира да од САД у потпуности преузме командовање над свим елементима *ракетног* штита и то: америчких бродова у Шпанији, радарских постројења и радара у Турској и ракетне пресретаче у Румунији.

- *Изградити антируски геополитички штит, боље рећи антируски грудобран.* Ради се о старој америчкој антиевропској идеји која је требало да спречи евентуално савезништво Москва-Берлин-Париз. То савезништво би значило да у Европи нема потребе нити места за америчко ангажовање у улози силе заштитнице, на чему је иначе настала и опстала Евроатлантска алијанса чији је НАТО главни продукт и стратедијско средство. У данашњим околностима та идеја прераста у антируску мисију и стратегију. У основи „поштар“, односно „курир“ тога плана и те идеје данас је Хрватска и то преко њене (читај: америчке) „иницијативе три мора – Балтик, Јадран, Црно Море“. Скуп је одржан августа 2016. године у Дубровнику. Чланице те иницијативе су: Хрватска, Словенија, Бугарска, Румунија, Мађарска, Чешка, Словачка, Пољска, Летонија, Литванија и Естонија. На тој иницијативи треба да израсте Централноевропска стратешка вертикала која повезује Балтик, Јадран и Црно море, чиме се запречава приступ Русије Балтику, Централној Европи и Белорусији и Русија фактички држи затворена у њеној источноевропској низији. На основу иницијативе три мора треба изградити серију гасних чворишта, нових гасовода, са идејом да се што више обесмисли гасовод „Северни ток“, али и да се унутар НАТО фактички (не и формално) створи један регионални војни савез који би играо улогу антируског НАТО грудобрана, односно који би играо улогу предњег појаса стратедијске одбране Европе од наводне руске војне агресије. Разуме се, све то треба да увери европске савезнице да им од Русије прети стална опасност и тако да их учврсти у антируском становишту.

На основу свих напред наведених података и чињеница, могло би се закључити да су главни оперативни циљеви, које Евроатланска заједница као западни пол стратегијске моћи жели да оствари путем сатанизује и санкцијама, те ширењем НАТО на исток и стратешким опкољавањем Русије, следећи: (1) одузети Русији време неопходно за ефикасно наношење узвратног нуклеарног удара и тако обесмислити стратегију одвраћања на којој је до сада почивао светски мир; (2) изазвати Русију да војно интервенише на Балтику и у Украјини, чиме би биле потврђене тезе о руским агресивним намерама и кривици за дестабилизацију тог дела Европе; (3) наметнути Русији трку у наоружању коју не би издржала њена економија, што би водило у дестабилизацију Русије; (4) онемогућити сваки облик стратешког партнерства Русије и европских земаља, посебно Немачке и Француске.

Како ће се даље одвијати односи Русија-Запад, пре свега зависи од политичке стратегије нове америчке администрације. Та стратегија ће бити увелико ограничена унутар америчким сукобима које изазива стара администрација која се тешко мири са поразом и стално смишља потезе који треба да доведу до компромитовања новог америчког председника или барем до немогућности да се битно поправе америчко-руски односи, од којих у многоме зависи и глобални светски поредак.

Односи главних центара моћи према државним интересима Србије и обратно

Наслов имплицира разматрање двосмерних односа и то: главних центара моћи према националним и државним интересима Србије и српског народа уопште и однос Србије према тим центрима моћи. САД и ЕУ ћемо сматрати једним јединственим евроатлантским центром моћи, мада би било могуће повући низ разлика између ЕУ и САД. Но, када је реч о њиховом односу према Србији и српском народу готово да тих разлика нема. Потом ћемо Русију и Кину такође разматрати у јединственом контексту, мада и ту постоје бројне и битне различитости, али у односу према Србији је могуће закључити да је тај однос или идентичан или сличан, што оправдава јединствено разматрање ове две велике силе.

Евроатлантски центар моћи је у сваком погледу подређен америчком становишту и управо су САД диктирале однос Запада према националним интересима српског народа и државним интересима Србије. Тај однос је изразито негативан још од зачетка, а поготово расплета југословенске кризе, све до данас, иако се на

појавној страни ствари фингира како су ти односи наводно узнапредовали у позитивном смислу. Ево неколико маркантних индикатора тог изразито негативног односа Запада према Србији и српском народу: (1) свестрано су подржали разбијање СФРЈ, СРЈ и СЦГ, а веома радо би подржали и нека нова територијална прекомпоновања Србије и српског етничког простора; (2) директно су утицали и допринели невиђеној сатанизацији Србије и српског народа, приписујући Србији главну кривицу за серију грађанских ратова на простору бивше државе, а српски народ оквалификовали као реметилачки фактор безбедности Балкана; (3) подржали су и подржавају и данас све антисрпске пројекте и програме у Хрватској, БиХ и Албанији, тако да се сви ти националности пројекти Хрвата, Албанаца и Муслимана на Балкану углавном решавају на рачун српских националних интереса; (4) извршили су оружану агресију на нашу земљу, разорили нам инфраструктуру, загадили животну средину и убили преко 3.000 наших држављана, све то без сагласности СБ ОУН и под лажним изговором заштите косметских Албанаца од прогона који је над њим, наводно, проводила Србија; (5) на сваки начин подржавају и спонзоришу нелегалну и самопроглашену независност Космета, чиме истрајно инсталирају другу албанску државу на Балкану и то тако што су нам насилно отели део наше државне територије, чине све како би од Србије изнудиле пристанак и признање те насилно настале парадржавне творевине; (6) користе све механизме притисака на Србију како би одустала од подршке опстанку Републике Српске, односно пружају пуну подршку муслиманском делу БиХ како би, под изговором стварања функционалне државе, од БиХ направили унитарну државу под доминацијом њеног муслиманског дела. Што је најгоре, ови притисци не јењавају и стална су претња опстанка Републике Српске, чиме би био поништен једино вредан стратешки добитак који је српски народ стекао борећи се за очување Југославије.

Када је реч о односима Србије и западног центра моћи, неопходно је додатно размотрити однос Србије према НАТО пакту и према Европској унији.

Што се тиче НАТО, неколико чињеница треба имати у виду. Запад чини огромне напоре да приволи, да не кажемо принуди, Србију да уђе у НАТО. Обилато се при томе користи и пронатовска пропаганда и лобирање путем и преко тзв. невладиног сектора, али и великог дела домаће прозападне псеудоелите. Аргументи се конструишу на неистинитим или нерелевантним чињеницама као што су: цело наше окружење је у НАТО, па ни ми не можемо бити изоловани и мимо света око нас, потом, тврди се да бисмо у НАТО

и од стране НАТО, као његова чланица, били штићени и брањени од свих безбедносних ризика и претњи. Наравно, истина је сасвим другачија. НАТО је остатак прошлости, односно биполарне поделе света и „хладног рата“, који је као такав требало давно да буде распуштен. Као остатак прошлих времена, НАТО није у стању да се ефикасно носи са највећим безбедносним изазовом данашњице, а то је тероризам и то исламског фундаментализма који прети да изазове рат између хришћанства и исламске цивилизације.⁸⁾ Питамо се од кога би нас то НАТО бранио, ако не од њега самог, јер је до данас управо НАТО био наш највећи безбедносни ризик и претња нашој независности. Никакво поређење нас и наших суседа не може бити ваљан аргумент за наш улазак у НАТО. Наша искуства су дијаметрално супротна од искустава наших суседа. Најпре, сви или готово сви наши суседи су били или чланови нацифашистичке коалиције у II светском рату, или су били њени симпатизери и контрибутори. Ни једног од наших суседа није оружаном нападала НАТО алијанса, а Србију јесте. НАТО је данас, а тако ће бити и за дуги низ година у будућности, антируско средство Запада у његовом обрачуна са Русијом. Треба ли Србији и српском народу чланство у НАТО да би се наша војска сутра нашла у борбеном строју ангажованом против Русије, осведоченог историјског савезника и добротвора нашег народа и државе. Наш одговор је негативан. Оптималан однос наше земље према НАТО пакту је однос *активне неутралности*. То значи не чланству у НАТО, али не ни у једном другом војном савезу. Уосталом, на то нас обавезује Декларација Скупштине о војној неутралности. Да ли то званично признају велике силе или не, то није од пресудног значаја. Важније је од тога да се ми стриктно придржавамо тога принципа и те декларације у својим практичним поступцима. Развијање сарадње у функцији регионалне и глобалне безбедности са НАТО, са ОДКБ и свим другим регионалним асоцијацијама, али без уговорног учлањења у те савезе, је оптимум наших међусобних односа. Ти односи морају остати испод нивоа сталног чланства, а све испод тога је пожељан ниво сарадње. Разуме се, добровољна и сарадња без притисака и уцена, чега се НАТО иначе не либи. Уосталом, ми и сада имамо највиши степен сарадње са НАТО пактом, и то у оквиру „Партнерства за мир“, и изнад тога ићи било би противно нашим националним и државним интересима и угрозило би исто тако наше односе пријатељства и сарадње са Русијом и Кином, а то би било директно супротно нашим дугорочним националним и државним интереси-

8) О сукобу цивилизација, видети: Самјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.

ма. Коначно, ваља имати у виду да са НАТО имамо потписан тзв. ИПАП споразум, а он подразумева највиши могући степен сарадње и узајамних односа које је до сада постигла иједна држава која није формална чланица те алијансе. И ту, што се тиче односа са НАТО, треба подвући црту и једном за свагда питање нашег чланства у тој војној организацији скинути са дневног реда. Свестрана сарадња са НАТО пактом се напросто подразумева из више разлога: да се избегне свака помисао о некаквом новом акту оружаног насиља према нашем народу и држави. НАТО у форми КФОР-а и ИФОР-а на КиМ и у БиХ гарантује безбедност Срба на КиМ и у БиХ, па је у највећем српском националном и државном интересу да односе са НАТО пактом релаксирамо колико год је то реално могуће, без штете по нашу безбедности и независност.

Када је реч о односу Србије према ЕУ ту су ствари много компликованије и готово да је немогуће поуздано прогнозировать њихов коначни исход. Уз бројне и доста дуговремене осцилације може се рећи да је у погледу односа са ЕУ у стратегији наше државе постигнут консензус. Чланство у ЕУ је стратешко опредељење и приоритет наше државне политике и одлучност да се испуне услови за пуноправно чланство. Проблем је, међутим, што је ЕУ у дубокој кризи, па чак и у кризи идентитета. Одлука Велике Британије да иступи из чланства је озбиљно довела у питање опстанак онакве ЕУ за какву смо се ми определили. Питање је каква ће бити и да ли ће уопште опстати ЕУ, па се онда морамо запитати и да ли и даље треба да важи наше безалтернативно евроопредељење. Наиме, да ли је мудро и стратешки оправдано испуњавати безусловно све захтеве које тзв. европски пут подразумева, а то значи и жртвовање великог дела нашег државног суверенитета за нешто што је неизвесно. Коначно, да ли разне варијације формата будуће ЕУ које фигурирају на јавној сцени могу бити оптимум наших очекивања од чланства у таквој ЕУ.

Питања би могло бити још много у вези са сагледавањем нашег безалтернативног опредељења за пуноправно чланство у ЕУ, али ћемо ту застати и размотрити шта нам је до сада донела и како се према нама односила и шта нам је у виду незаобилазних захтева наметала ЕУ, како бисмо закључили како можемо, да ли можемо и да ли ћемо успети да „заслужимо“ тај дуго очекивани срећан исход, тј. учлањење у било какву ЕУ, ако је уопште и буде. Пођимо редом. У време почетка, тока и краја тзв. југословенске кризе, главни архитекти њеног нестанка су били представници ЕУ, тада ЕЗ. Од тзв. министарске тројке, преко лорда Карнигтона, Бадинтера и његове комисије и иних посредника и медијатора разних окупља-

ња: од Хага, Лондона, до Женеви итд. Све је то била „игранка без престанка“, чији је једини циљ био да се не пронађе решење за опстанак Југославије, већ да она нестане. Једини народ и државно-политичко руководство које је настојало да се Југославија сачува било је руководство Србије. Јер, макар колико та држава није била по мери српских националних и државних интереса, она је ипак омогућавала да сви Срби буду у једној држави, а то је у то време био највиши српски национални и државни приоритет. Једино су Срби стали у одбрану те државе, а сви други су кренули да је руше. Разбијање Југославије је био антисрпски геополитички пројект и програм и тај пројект је свом силином на политичку позорницу избацио српско национално питање, на рачун којег су сви југословенски народи решавали и решили своје национално питање. ЕУ којој ми данас безалтернативно тежимо је без задршке и врло страшно подржала нестанак Југославије. Током грађанског рата у БиХ и Хрватској ЕУ се сврстала на антисрпску страну. И данас су задржали исту позицију и исто становиште. Исто онако како су у време рата ћутали када су прогоњени и прогнани Срби из Хрватске, исто тако данас жмуре на оба ока да не би видели поновно рађање ушаства у тој чланици ЕУ. Ни говора о повратку протераних Срба и враћању њихове отете имовине, а својинско право је светиња капитализма, осим кад се не ради о својини Срба. ЕУ, преко својих изасланика и сталних посредника не престаје да врши притисак на Републику Српску како би је угурала у унитарну БиХ, а све под изговором да је то услов да БиХ постане чланица ЕУ.

Косово је најслабија карика тог нашег тзв. европског пута. Не смемо затварати очи пред чињеницом да су највећи земље и најјаче силе које чине језгро ЕУ активно учествовале у оружаном агресији Запада против наше земље. А то је био злочин против мира и први рат који је Запад, укључујући ЕУ, после Другог светског рата повео против једне мале и суверене земље на тлу Европе. И то искључиво зато да јој отме део државне територије и на том делу успостави нову албанску државу на Балкану. Све то ради чега су оружаном напали Србију, чланице ЕУ и ЕУ као целина спроводи и данас. Фингираним, наводно статусно неутралним, Бриселским преговорима ЕУ као посредник и организатор тих преговора настоји да Србију у потпуности протера са КиМ и што више учврсти самопроглашену државну Косово. Уосталом, највеће чланице ЕУ, су признале ту парадржаву и чине све да присиле или приволе Србију да и она то прихвати и призна као један од услова њених евроинтеграција. Управо је то та слаба тачка европске стратегије Србије. Без прихватања те чињенице, Србија вероватно никада не-

ће постати чланица ЕУ, а питање у какву ЕУ ће ући уз тако велики уступак као што је пристанак на губитак КиМ. Ако, пак, Србија није спремна да прихвати губитак КиМ, а то ће јој ЕУ засигурно сервисирати као нужан услов на крају тог пута приближавања ЕУ, тада се можемо разложно запитати да ли се уопште исплати то силно мрцварење на том тзв. европском путу, ако пуноправног чланства неће бити. Наш је одговор негативан и сматрамо да је боље развијати свестране партнерске односе са ЕУ, него зарад чланства које је на дугом штапу и веома неизвесно, жртвовати културно-цивилизацијско и историјско средиште своје државности.

Овове свакако треба додати и *руско-српске односе*. Чланство у ЕУ би неизоставно подразумевало и потпуну хармонију спољне политике Србије са политиком ЕУ, па и према Русији. А тај однос ЕУ је традиционално антируски и Србија би у будућности морала да се приклања свим антируским мерама којих ће у будућности свакако бити. Да ли онда зарад чланства у ЕУ жртвовати осведочено историјско пријатељство и савезништво са Русијом. И на ово питање наш одговор је негативан.

Када су сви аргументи „за“ и „против“ чланства у ЕУ упореде, тада изгледа сасвим разложно од тога одустати и посветити се свестраној изградњи партнерских односа како са ЕУ као асоцијацијом држава, тако и са њеним чланицама, у потпуности водећи рачуна о сопственим стратешким интересима. Ово из неколико веома крупних разлога за које наша државна политика и стратегија не може бити незаинтересована. То су: (1) Србија неће постати пуноправна чланица макар којег круга вишебрзинске ЕУ (ЕУ у више брзина), док не склопи правно обавезујући споразум са Косовом, а то је еуфемизам за прихватање Косова као независне и међународно признате друге албанске државе. Тај услов ни једна власт у Србији не може прихватити а да не уђе у историју бешчашћа, тј. као власт која је починила акт велеиздаје, односно прихватања губитка отетог дела државне територије. Иако наизглед то не би значило формално признање, барем се тако тврди данас, али сам назив „свеобухватни правно обавезујући споразум о међусобним односима“ у суштини значи споразум међу независним државама, а то неће бити спремна да прихвати, како то већ рекосмо, ни једна српска власт. У том случају би дошло до прекида сваког дијалога о евроинтегрисању Србије и последице тога прекида би биле адресирање Србије као његовог узрочника и последице би биле огромне, много теже него да се од свега тога одустане на време, пре него што услови постану ултимативни, тј. онда када би прекид

преговора по дефиницији изазвао мере одмазде друге стране која би се сматрала превареном; (2) пуноправно чланство у ЕУ, па чак и процес приближавања ЕУ неизоставно подразумева прекид пријатељских и партнерских односа са Русијом. Ноторна је чињеница да Запад традиционално перципира Русију као свог архе непријатеља и историја је много пунија руско-европским непријатељством, него пријатељством. Балтичке земље, Скандинавске, Пољска, Румунија, па и Немачка, Холандија, Белгија, Чешка и Словачка, особито Хрватска ни не настоје да прикрију непријатељство према Русији. На територијама неких од тих држава се гомилају војне снаге које ту долазе под изговором да одбране те земље од веома извесне војне агресије Русије. На другој страни, Запад и ЕУ Србију виде као „малу Русију“, у најмању руку као потенцијалног посредника руске геополитике на Балкану. Уосталом, Балкан, односно Србија, је једина просторна тачка савремене Европе где Русија може бити присутна без да претходно не изврши насилни упад. Зар ико разуман може очекивати да би ЕУ могла на дужи рок подносити наше седење на две столице, односно да у исто време сигурно корачамо ка чланству у ЕУ и да одржавамо свестране партнерске и пријатељске односе са Русијом, укључујући и војно-техничку сарадњу. Наравно, то је илузија и она нам се толерише све дотле док смо стотинама миља и деценијама (не годинама) удаљени од ЕУ, јер су на том путу препреке још толико велике и бројне, да се Унији не исплати већ сада затезати канап до пуцања. Пре свега дотле док има шанси да се уз ту европску шаргарепу опослују нека за ЕУ битнија питања од нашег чланства у тај европски рај. Ту се пре свега мисли на коначно решење косметске „квadratуре круга“ и демонтажа Републике Српске као српског политичког ентитета са озбиљним елементима државности.

Односи Русија – Кина према Србији и обратно

Са становишта геостратешког положаја Србије, веома је битно укратко размотрити какав утицај испољава тај други велики пол светске моћи којег чине Русија и Кина. Ради се о две велике силе глобалне моћи, које појединачно гледајући нису достигле моћ САД, али синергијски су свакако у стању да америчку глобалну моћ доведу у питање на свакој тачки планете. Размотрићемо их заједно, а не појединачно, управо зато што обе те светске силе гаје готово идентично пријатељске односе према нашој земљи. Будући да се ради о крајње позитивном односу и утицају ових сила на гео-

стратешки положај Србије, нема потребе то на широко описивати, већ само указати на неколико маркантних чињеница.

- Као сталне чланице СБ УН Русија и Кина су сигуран гарант да се у том телу не може усвојити нити један документ који би битно угрозио наше место у међународном поретку држава. У том контексту Русија је више пута истицала да је спремна да уложи вето у СБ како би спречила промену државног статуса КиМ, све докле док на то не буде спремна Србија.
- Улагањем вета на резолуцију о геноциду у БиХ који је спонзорисала Велика Британија као тада формална чланица ЕУ, Русија је директно спречила да се продужи сатанизација српског народа и његово окривљавање за најтежи злочин који се није догодио, упркос неутемељеним пресудама Међународног кривичног трибунала за бившу Југославију, а који је без уношења у суштину ствари прихватио и МСП у Хагу. Том одлуком Русија је жртвовала део својих односа са Западом, а којим мора да решава горуће проблеме савременог света, искључиво да би онемогућила даљње урушавање угледа нашег народа и државе у свету. Тиме је Русија снажно стала и у одбрану опстанка Република Српске. Јер, да је та резолуција о геноциду прошла, РС би се нашла директно на удару као ентитет који је тај геноцид скривио и то не би могло остати без последица по даљњу судбину тог дела нашег народа и његове државне творевине.
- Русија и Кина су осведочени пријатељи нашег народа и државе: Русија одвајкада, а Кина у новијој политичкој историји делом и зато што је нова Кина релативно млада држава. Русија као просторно највећа, а Кина као најмногољуднија земља на свету, обе у свеопштој експанзији, врло делотворно оспоравају свемоћ и самовољу Запада, пре свега САД, али и европских сила, чиме посредно и непосредно балансирају и негативне учинке Запада према виталним националним и државним интересима наше земље.
- Свеобухватни споразум о бесцаринском промету роба и услуга Србије са Русијом обезбеђује нам повлашћени статус на великом руском тржишту, што због наше неспособности ми до сада нисмо валоризовали у мери у којој би то било пожељно.

- Русија благонаклоно, али на ужас Запада, убрзано обнавља војно-одбрамбену моћ наше земље, од чега ми не би смели одустати без обзира на било какво условљавање у будућности, јер је то неопходан услов нашег опстанка и мирног и стабилног развоја у будућности.
- Пројектом „један појас-један пут“ Кина на велика врата излази на светску геополитичку позорницу и демонстрира способност да све одлучније утиче на глобална светска збивања. Посредно, као пријатељ Србије, Кина на тај начин позитивно утиче на геостратешки положај наше земље.
- Низом инвестиционих подухвата и преузимањем железаре у Смедереву, а потенцијално и још неких веома значајних компанија у Србији, Кина обећавајуће утиче на укупни економски препород Србије, пре свега као носилац инфраструктурних захвата гигантских размера за ниво Србије, Кина намерава да непосредно учествује у креирању и контроли главних стратешких коридора паневропског значења и ранга као што су Коридор X и Коридор VII (Дунавски стратешки коридор). Такође, Кина Србију вреднује као најважнију земљу у склопу њене иницијативе 16+1. Свим тим потезима и одлукама Кина битно позитивно утиче на геостратешки положај Србије.
- Две су најважније ставке геостратешког положаја Србије на која Кина и Русија, самим својим статусом великих сила и пријатељским односом према Србији испољавају веома позитиван утицај. То су очување макар каквог државног утицаја Србије на статус КиМ и опстанак Републике Српске у њеном макар и окрњеном Дејтонском аранжману. Без помоћи и утицаја те две велике силе, КиМ би одавно било и формално изузето из државног устројства Србије, а Република Српска би такође давно била сведена на празну љуштуру без икаквих државно-политичких прерогатива.

Ако односи на глобалном плану остану и даље као што су данас, а сви су изгледи да ће такво стање потрајати, упркос новим геополитичким чињеницама попут америчких избора и европског „Брегзита“, једина делотворна потпора геополитичком положају наше земље из тзв. великог света долазиће нам од Русије и Кине и очување тог пријатељства са наше стране нема алтернативу.

Утицај суседства на геостратешки положај Србије

Стање у суседству и однос суседа према националним и државним интересима Србије има велики утицај на геостратегијски положај земље. Неколико чињеница ту треба имати у виду, а пре свега: како је опште стање безбедности региона, која (које) велике силе испољавају пресудан утицај на поједине државе у региону, те какви су односи наше земље према појединим земљама у региону.

За *опште стање безбедности* у нашем непосредном суседству се може рећи да оно није задовољавајуће и да је стање врло нестабилно. Уосталом, регион је одскора изашао из свеопштег ратног сукоба изазваног насилним оружаним разбијањем Југославије, те оружаном агресијом Запада на СР Југославију. Ти сукоби су оставили праву пустош у односима међу народима који су некада живели у заједничкој држави. Гранични спорови, избегла и расељена лица, неповерење међу елитама, па и целим народима, претње новим територијалним прекомпоновањима у региону, само су неки од индикатора општег кризног стања у које је регион запао ево већ неколико деценија. Две су чињенице посебно допринеле да се криза заоштри и отме контроли готово до отвореног оружаног сукоба. То су неконтролисани прилив миграната са Блиског и Средњег истока и отворене претње да мигранти преплаве Балкан, будући су им даља надирања ка Централној и Западној Европи запречена оградама од бодљикаве жице и кордонима војске и полиције на граници Србије и Мађарске, те Мађарске и Хрватске и Словеније и Хрватске. Све то што је везано за мигранте ваља посматрати кроз посебно повећало, а то је кризно стање у Турској и криза у односима Турске и ЕУ. Та криза се врло неповољно одражава на стабилност и безбедност региона, а самим тим и на геостратегијски положај Србије. Друга чињеница која неповољно утиче на стабилност нашег региона је стање у којем се налази ЕУ, тј. њена свеопшта криза која је довела до тога да ЕУ није у стању да релаксирајуће делује на Балкану. Односно, евентуални пријем нових чланица, пре свега мислим на нашу земљу одлаже се за нека далека времена, а балканске земље препушта њима самима и њиховим сукобљавањима која могу довести до оружаног сукоба. А то би дефинитивно сахранило сваку наду у скору европеизацију Балкана, са добрим изгледима да дође до балканизације Европе.

Стање на Балкану као непосредном суседству наше земље је увелике зависно и од *деловања великих сила према региону као це-*

лини, али и према појединим земљама региона. На Балкану као својеврсној капији за улазак у Европу, одувек су се укрштали утицаји и интереси великих европских и светских сила. Основна преклапања и сукобљавања тих интереса формирали су тзв. Балкански геополитички чвор,⁹⁾ чији се обриси у готово непроменљивој форми одсликавају и дан данас. Ти утицаји иду до те мере да се може рећи да су неки наши суседи у статусу тзв. клијент држава, и то не само зато што су чланице асоцијације (ЕУ и НАТО) и у обавези да своју политичку стратегију усагласе са тим асоцијацијама, већ и зато што сматрају да ће им клијентистички однос према некој од великих сила улити нову моћ у односу са суседима, пре свега са Србијом. Да их овде не именујемо, јер је то толико саморазумљиво да будући читалац неће имати никаквих проблема да схвати о коме се овде ради. Дакле, у чињеници да велике силе своје снаге на глобалном плану врло често одмеравају преко леђа балканских земаља, је нешто што ће нас готово увек пратити, са свим негативним импликацијама по укупни геостратешки положај свих, па и државе Србије. Све до скоро, а тако ће бити још извесно време, односно док се из темеља не промени архитектура светског поретка моћи на наш регион изразито негативно утиче Запад, са својим геополитичким аспирацијама. Те аспирације су имале, и још увек имају наглашени антисрпски карактер. Вероватно зато што нас Запад перципира као проруски елемент, што ће у контексту и у склопу глобалног надметања Запада на челу са САД и Русије дестабилизирајуће деловати на Балкан и утицати негативно на наш геостратешки положај.

Однос Србије са њеним суседима као битан елемент њеног геостратегијског положаја су превасходно условљени па и закуцани последицама разбијања Југославије и улогом које су те земље појединачно одиграле у том процесу. Стварајући своју независну државу злочиним, прогоном и обесправљивањем српског народа у Хрватској, Хрватска је себе релативно трајно позиционирала као реметилачки фактор геостратешког положаја Србије. Ни једну прилику која јој је пружена од времена када је здушно напала СФРЈ да би је разбила и на њеним развалинама успоставила своју независну државу и у њој затрла сва национална и људска права српског народа у Хрватској, ова нама суседна држава није пропустила. Од директне војне и политичке подршке БиХ у грађанском рату против српског народа у БиХ, преко подршке НАТО агресији 1999. године, континуираног обесправљивања остатка српског народа у Хрватској, признавање КиМ као независне албанске држа-

9) И. Илић, „Геополитичка особеност Балканског полуострва и српско питање“, у зборнику *Основни принципи разграничења државе*, ВГИ, Београд, 1994, стр. 73.

ве, до заоштравања односа око мигрантске кризе итд. Готово да нема ни једно међудржавног и међунационалног питања у којима Хрватска не испољава отворена непријатељства и антисрпски став. Као да се ради о некаквим необјашњивим националним фрустрацијама које увек израсту у непријатељство према Србији и српском народу. Ти сукоби и непријатељства ће ескалирати када на дневни ред дођу питања разграничења две државе на Дунаву, а сигурни смо да ће главна опструкција нашем тзв. европском путу долазити са стране Хрватске. На то и такво понашање Хрватске треба рачунати као на дугорочну негативну чињеницу геостратешког положаја Србије, тим пре што неке велике европске државе које су били главни промотери хрватске независности нису ни данас спремни да макар укоре Хрватску као свог несумњивог клијента за често претеривање у њеним односима према Србији.

Два су најкрупнија питања која битно условљавају наш однос према суседима, а тиме и суодређују геостратешки положај Србије. То су питање Косова и Метохије и Република Српска.

Самопроглашену независну државу Косово на делу државне територије Србије су признале Македонија, Албанија, Црна Гора и Хрватска. То би учинила и БиХ да није негативног става и противљења Републике Српске као ентитета БиХ, без чије сагласности се таква одлука не може донети. Све те нама суседне државе подржавају чланство Косова у УНЕСКО, чиме би било отуђено и наше културно благо и историјске светиње које су вековима уназад тамо настале и одолевале свим искушењима. Непријатељскијег становишта и деловања од тога не може бити и ту илузија нема. Поред реченог, готово у свакој од наведених земаља има још низ чињеница које би се могле сместити у ту корпу тзв. антисрпског становишта. У Македонији однос према СПЦ и у Црној Гори тотална обесправљеност и готово прогон српског народа – држављана Црне Горе, крађа идентитета, његово преименовање и присвајање као сопствених идентитетских вредности: језик, вера-црква, писмо, државно-историјска предања итд. У Босни и Херцеговини стално окривљавање за рат и наводну агресију, иако су рат у БиХ скривили и отпочели муслимани и Хрвати, односно хрватска држава и њена војска, негирање Републике Српске као равноправног политичког ентитета и стално настојање да се она уруши и уцене зато што се ради, наводно о ентитету који је настао на злочину геноцида. На тим основама муслимански део БиХ и његова елита неће за дуже време престати да оспоравају опстанак РС и то ће бити једна од чињеница која ће релативно трајно реметити међудржавне односе Србије и БиХ.

Односи Србије и Албаније су трајно обележени проблемом око КиМ. Албанија истрајно промовише и подржава независност Косова као друге албанске државе на Балкану, чиме се Србија нити може нити хоће помирити. И не само то, него Албанија све отвореније и без икаквог зазора промовише великоалбански државни пројекат, намеравајући да у тај пројекат укључи и делове на југу Србије насељене албанским живљем. Пројекат „Велике Албаније“ обухвата и делове Македоније, Грчке и Црне Горе и не би могао бити остварен без потпуног хаоса на Балкану. Како ни једна велика сила, која има амбиција да одлучујуће утиче на стање на Балкану, а ту су пре свега мисли на САД и ЕУ, ништа не предузима да то спречи, све се више чини да тај пројекат није без икакве међународне подршке. Утолико је он и опаснији.

Са другим суседима са којима некада нисмо делили заједничку државу немамо тако отворених несугласица и проблема у међусобним односима који би негативно деловали на наш геостратегијски положај. Но, то важи искључиво у случају да Србија очува и још више учврсти своју унутрашњу стабилност и моћ. У супротном, нашло би се разлога за разноразне претензије, које се за сада не чине актуелним. То није разлог за опуштање, већ за активно предупређивање свих спорова и очување стабилности целог региона, па и онда и тамо где су провокације и честе и незаслужене. Нема повољног и стабилног геостратегијског положаја Србије без мирног и стабилног суседства, па зато ваља чинити све што је у нашој моћи да би се стабилност очувала, а сарадња развијала и напредовала макар пужевим корацима. При томе треба вешто избегавати тачке спорења које могу угрозити мир и стабилност.

Дакле, када је о суседству реч и о његовој стабилности, места претераном оптимизму нема, али још мање има места за пасивно ишчекивање шта ће се догодити. Напротив, сарадња и заједничка прегнућа, уз сва противљења и опструкције, немају алтернативе.

КАРАКТЕРИСТИКЕ ДРЖАВНОГ ПРОСТОРА СРБИЈЕ КАО ЧИНИЛАЦ ГЕОСТРАТЕШКОГ ПОЛОЖАЈА¹⁰⁾

Са становишта анализе геостратешког положаја Србије неколико просторних аспеката има посебан значај. То су:

10) О односу и утицају карактеристика државног простора на положај земље у свету и у њеном ближем и даљем окружењу видети детаљније: М. Кнежевић, „Просторност као компонента збивања“, у књизи *Мозаик геополитике*, Институт за политичке студије, Београд 2008, стр. 108-122; и М. Степић, *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

1. Локација државног простора Србије са становишта детерминације његове шире и уже регионалне припадности и импликације те припадности на одбрамбено-безбедносну проблематику.¹¹⁾

2. Физичко-географске карактеристике државног простора Србије релевантне за избор и операционализацију стратешке концепције одбране, те утицај тих просторних карактеристика на могућност и вероватноћу угрожавања њене безбедности и независности у светлу постојећих и могућих геополитичких односа и кретања.

Положај државног простора Србије у окружењу

Приближна је просторна удаљеност Београда као политичког и стратегијског тежишта Србије и главног града Србије од тежишних просторних тачака и стратешких објеката на европском континенту и у базену Средоземља. На основу тих података може се извести закључак да Србија заузима место које се може сматрати као средокраћа између тих европских и медитеранских просторних тежишта. То је по себи веома важна чињеница за оцену геостратешког положаја наше земље.

За оцену геостратешког положаја Србије у даљем и ближем окружењу ваља укратко прокоментарисати неколико група детерминанти њеног државног простора. За ову сврху то су: физичко-географске, привредно-географске и саобраћајно-географске детерминанте државног простора Србије.¹²⁾

У склопу физичко-географских детерминанти ваља уочити да се Србија налази на Балканском полуострву и у Југоистичној Европи. То је простор који географски, геолошки и нарочито геостратешки посредује везу између Европе, Азије, Блиског и Средњег истока и Средоземља. Знаменити српски антропогеограф, за кога се може рећи да је родоначелник наше геополитичке науке и теорије (Јован Цвијић) овај положај је окарактерисао као „прелазни“, односно „евроазијски“.¹³⁾ Истина, он је то тврдио за цео Балкан, али се такве карактеристике без дилеме могу приписати и геостратешком положају Србије, јер све те везе најдиректније во-

11) О томе детаљно: М. Тешић, „Геостратешки положај Балкана“, у: *Балкан крајем 80-их*, БИГЗ, Београд, 1987, стр. 79-92.

12) О свим релевантним детерминантама државног простора Србије, наведеним у овом чланку, шире и детаљније видети: Мирко Грчић, „Геополитички положај Југославије у прошлости и данас“, у: *Зборник радова Института за географију*, Београд, 1984, свеска 31.

13) Види: Јован Цвијић, *Балканско полуострво и југословенске земље – основи антропогеографије*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966, стр. 9.

де преко наше државне територије. Ни једна новонастала држава на простору бивше Југославије нема такав централни геостратешки положај, па ни Македонија, иако је она у строго математичком смислу епицентрално подручје Балкана. Кроз Србију се, као кроз природни отвор, пролази на споју континената и светова. У те најважније природне спојнице које пролазе кроз Србију спадају: Моравска долина која представља спону панонског и егејског басена, Нишка долина кроз коју воде споне са Истамбулом, Малом Азијом и Оријентом, Доње Подунавље и Тимочка крајина ка Влашкој равници, где има природна веза ка Источној Европи. Преко Космета, долином Дрима и преко Албаније повезује се Европа такозваном југозападном везом са Средоземљем, а преко Санцака и Црне Горе са Јужним Јадраном. Укупни геостратешки значај свих тих природних проходница које воде преко територије Србије није неопходно посебно образлагати, јер је напросто реч о геостратешким вредностима по себи.

Преко Дунава и Саве Србија целом својом северном границом сеже у панонски геостратешки простор, који је кроз векове представљао природну и историјску везу Срба са Европом. Једини озбиљнији прекид тих веза наступио је од 1945. и трајао до почетка 90-их година, тј. до распада СФРЈ, јер је тадашњим владајућим гарнитурима, из посебних геополитичких разлога, одговарало да се све официјелне везе бивше Југославије са светом, у геостратешком смислу посредују преко Хрватске и Словеније.

За геостратешки положај Србије је од изузетног значаја што се на њеном државном простору налази читава тзв. зона конвергенције речне мреже целог средњег Подунавља, тако да из Србије, а не ни из једне друге државе бивше Југославије, продужава само једна велика пловна река, односно велика водена саобраћајница ка Црном мору, а то је Дунав.

За високо вредновање геостратешког положаја Србије значајно је истаћи још неколико физичко-географских чињеница. Тако се на простору Србије налази тежишна концентрацијска просторна тачка (Београд) која спаја целу Панонску низију са Балканом и даље са Средоземљем и Истоком. На територији Србије су се Дунав и Подунавље највише приближили Јадранском мору, које у геостратешком смислу фактички треба вредновати као један од залива Средоземног мора, што посебно потенцира његов значај и значај простора Црне Горе.

С обзиром на чињеницу да је Србија јужноевропска, балканска, моравско-вардарска, подунавска, панонска и средњеевропска

држава, њен државни простор има изузетан центрипетални карактер. Такође, тај положај делује као стварни чинилац спајања и прожимања народа, култура, вера и цивилизацијских вредности на траси Европа – Азија и обратно. Простор Србије, дакле, не припада ни једној од великих околних области – Панонија, Алпска област, Медитеран и слично – већ делује као спона између њих, али уз то и задржава своју пуну индивидуалност. Што је готово редовно кроз историју тај простор тумачен као простор за раздвајање светова, последице су успостављених геополитичких констелација које су, као и ова најновија, биле готово редовно на штету српског народа и његове матичне државе.

Саобраћајно-географске детерминанте су једна од кључних одредница изузетно значајног геостратегијског положаја Србије у ближем и даљем окружењу. Те тзв. цестовне монархије Цариграда и Будимпеште, на којима су смером север – југ и обратно ишли главни путеви кроз векове, па иду и данас, битно су условљавали политичке и економске утицаје великих сила на етничке просторе српског народа и тај утицај и данас испољавају.

У саобраћајно-географском смислу моравско-нишка проходница чини аорту саобраћајне мреже Србије и као таква заузима кључну позицију у евроазијског трансверзали на југоисточно-северозападној саставници Европе и Азије. Овоме свакако треба додати прео 500 километара дунавске речне комуникације, коликом дужином Дунав или пресеца наш државни простор или да иде његовом границом, те европски ваздушни коридор који води преко Србије и који представља најкраћи и зато најјефтинији ваздушни пут из централне и северне Европе ка Средоземљу и Блиском истоку. Таква Србија, са својим географским положајем, на најпогоднијем простору саобраћајног повезивања Европе и Блиског истока копненим путевима све више добија транзитно значење. Као такав, тај је простор незаобилазан на путу из Средоземља и Мале Азије ка централној Европи и Панонији.

Да је ова тврдња тачна, уверљиво говоре прорачуни које су извели експерти Европске Уније. Вођени политичком логиком у време ембарга који је свет наметнуо СРЈ, они су тражили нове могућности да се Југославија, односно Србија, обиђу и тако искључе из трансбалканске саобраћајне трансверзале. Међутим, рачунице су показале да се то фактички не може извести без ненадокнадивих губитака. Железничке саобраћајнице које би од Истамбула ка Будимпешти, уместо преко Београда, ишле преко Видина и даље преко Румуније, биле би дуже за 243 километара. Готово је идентично стање са путним правцима. Предност „српског коридора“

над алтернативним су сасвим очигледне ако се бројкама препусти да арбитражу уместо политике. Тај коридор је за око 217 км краћи од обилазнице преко Румуније. Овоме свакако треба додати и чињеницу да је летење авионом европских и светских компанија нашим коридорима јефтиније за 30-50%.

Када се све што је речено доведе у исти контекст, није тешко закључити да је саобраћајно-инфраструктурни значај Србије за Европу и њену везу са Медитераном и Азијом велики, те се то мора валоризовати као изразито позитивна чињеница укупног геостратешког положаја наше земље.

Привредно-географски чиниоци, односно детерминанте такође спадају у групу повољних чинилаца укупног геостратешког положаја Србије. Међутим, њихово позитивно деловање нема ону снагу утицаја коју на геостратешки положај испољавају прве две групе детерминанти о којима је претходно било речи. Ово пре свега што се ради о земљи ограничених ресурса и природних богатстава, иако и она нису мала када је реч о релативно малој држави као што је Србија. Као контактни простор између централне и југоисточне Европе, Србија поседује различите привредне потенцијале који су за савремени свет врло атрактивни. Без детаљнијих образлагања, ту свакако треба убројити веома плодно и еколошки очувано земљиште на којем се може производити здрава храна, различитог асортимана и у количинама које знатно надмашују потребе домаће потрошње. Србија такође располаже великих резервама релативно очуване воде од технолошких загађења, што у будућности може бити један од најтраженијих артикала на светској пијаци, те о још недовољно истражним ресурсима термалних вода. Овом свакако треба додати велике електроенергетске потенцијале којима Србија располаже и које још може изградити на темељу угља на површинским коповима, као најјефтиније енергетске сировине, као и тржиште за десетак милиона људи и за капиталне инвестиције у којима је Србија веома дефицитарна.

И ова група детерминанти говори у прилог тези да је укупно геостратешки положај Србије веома повољан и да он као такав не може равнодушним оставити нити једног од утицајних европских чинилаца, поготово оне чије природне везе са светом неминовно морају водити преко наше државне територије.

Величина простора, његов облик и државне границе

Државни простор Србије површине 88.361 км², што износи око 33% укупне површине бивше Југославије. Према том обележју

Србија је највећа држава која је настала распадом СФРЈ и спада у ред европских земаља средње величине. Поређења ради, по површини државног простора, Србија се може мерити са Бугарском, Мађарском, Аустријом, па и Грчком, ако се не рачуна велико пространство грчког Егејског архипелага и поморског басена. За оцену геостратешког положаја Србије врло је битно уочити да ниједна суседна земља, изузев Румуније, нема изразитих просторних предности што се тиче површине простора. Напротив, већина њених суседа, нарочито оних насталих разбијањем претходне Југославије, у односу на Србију су по површини простора испод ње.

Но, и поред свега реченог, државни простор Србије је несумњиво лимитирајући фактор избора и операционализације стратешке концепције одбране, посебно када је реч о њеном војном делу. Наиме, наш државни простор је ограничене величине и као такав неповољан за избор и реализацију оне војне доктрине која би евентуално рачунала с привременим напуштањем дела државне територије ради извлачења снага испод уништавајућих удара вишеструко надмоћнијег агресора. Такође, релативно мали државни простор обезвређује евентуалне планове маневровања или обимнијег измештања демографских потенцијала ради попуње и мобилизације Војске. То је један од крупних разлога зашто је витално важно да се за ефикасно функционисање Војске и одбране на целој државној територији обезбеди повољна демографска структура по свим њеним обележјима и равномеран регионални развој.

Што се тиче облика државног простора као једног од обележја геостратешког положаја, може се запазити да је простор Србије издужен по оси север-југ на око 400 километара, а прикупљен по оси исток-запад на око 200 километара, све мерено ваздушном линијом. На траси Димитровград-граница са Црном Гором ширина државног простора Србије је око 250 км. На основу ових података, за оцену геостратешког положаја могу се извести ови закључци: 1) и по једној и по другој оси простор је релативно мале дубине и, мерено неким војно-стратешким параметрима, одговарају дубини једне савремене армијске операције, односно операције армијског корпуса, и то са почетним груписањем снага; 2) с обзиром на дубину ратишту и по једној и по другој оси, државни простор би се могао успешније бранити смером север-југ и обратно, али рељефни облици и просторни објекти то сасвим релативизују; 3) тако мала дубина државне територије је неповољна за маневар снагама по дубини ради примене стратегије изнуравања у одбрани. Ово због чињенице што би, за случај оружане агресије коалиционих снага, простор тако ограничене стратешке дубине могао брзо да буде оку-

пиран, што би угрозило државноправни континуитет и политички опстанак државе. Због тога би моделитети стратегије изнуравања којима су иначе у прошлости закономерно прибегавале државе са ограниченим ратним ресурсима, у мери у којој је та стратегија била заступљена у стратешкој концепцији претходне Југославије, за Србију вероватно били неприхватљиви, већ би се морала тежишно окренути ка модалитетима стратегије уништавања. Но, конкретна одлука у погледу избора, разраде и примене стратешке концепције одбране је ствар свеобухватних стратешких студија и процена, не само простора и његових оквира и димензија. То свакако није у надлежности појединаца већ државних тела, а овде то наводимо искључиво из разлога целовитог разматрања геостратешког положаја земље.

Границе државног простора Србије као једно од значајнијих обележја геостратешког положаја не могу се још увек сматрати дефинитивно утврђеним. Ово због тога што је распадом бивше СФРЈ настала нова геополитичка реалност и Србија се нашла у окружењу суседа бивше државе – Мађарске, Бугарске и Албаније, али и нових држава које су настале распадом бивше Југославије – Хрватске, БиХ, Црне Горе и Македоније. Са Македонијом, БиХ и Хрватском, разграничења још нису постигнута, већ се границе провизорно протежу дуж административних граница чланица бивше федерације, а то може изазвати много неспоразума и нестабилности, укључујући и граничне инциденте уз опасности од сукоба ширих размера. Без обзира на коначно политичко решење југословенске кризе, граница Србије према деловима српског народа западно од Дрине не би смела добити обележја тзв. тврд државне границе, са свим безбедносним, политичким и стратешким импликацијама једне такве солације.

Северна и североисточна граница Србије – према Мађарској и Румунији – су потпуно просторно отворене, незаштићене природним препрекама или рељефним објектима и као такве врло неповољне за одбрану и заштиту. Што се тиче источних граница, њихов северни део је отворен, а средишњи и јужни је прилично затворен планинским земљиштем које се протеже паралелно са граничним фронтом и проходност је ограничена дуж долина. Исто то важи и за јужну границу према Македонији. Што се тиче границе према Албанији, на простор Србије и Космета из Албаније се може доћи само дуж уских пролаза. Државна граница према Албанији обухвата на делу Космета, пространу котлину, која је просторно недовољно заштићена према Албанији. Ако се имају у виду геополитичке реалности настале на КиМ након оружане агресије

НАТО 1999. године. Граница Србије према Албанији је најслабија одбрамбено-безбедносна карика у ланцу одбране и заштите државних граница. Практично, то је у надлежности КФОР-а, а позната је чињеница да те међународне снаге, као ни цео механизам УН и ЕУ на КиМ свестрано подупиру и спонзорише независност КиМ, па се може рећи да је наша граница према Албанији потпуно отворена.

Ако се проблем одбране и заштите државне границе доведе у везу са популационом политиком и актуелним стањем ствари у овој области, долази се до закључка да је највећи проблем управо недостатак активног (радно и борбено способног) становништва у селима, у регионима који додирују копнену границу пре свега, према Бугарској, Мађарској и Албанији. А управо је са стране Албаније и највиши степен угрожености наше државне границе. Тај проблем демографског фактора као фактора рата и одбране у наведеним просторима је тим израженији, ако се зна да контактни простор Космета и Албаније, готово у целини насељавају Албанци, а слична је ситуација и на југу Србије.

Просторне целине и просторно тежиште

Са геостратешког становишта државни простор Србије је могуће поделити у неколико изразитих просторних целина које се одликују специфичним просторно-географским, економским, демографским, географским, инфраструктурним и војно-стратешким карактеристикама. То су Војводина, Доње Подунавље, Поморавље са Шумадијом, Косово и Рашка област. У геостратешком смислу, као и у државно-политичком и административно-територијалном, шире подручје Београда има највећи значај, па се може сматрати просторним тежиштем Србије.

Војводина је део велике централноевропске панонске равнице и то њен контактни део с Балканским полуострвом. За Србију има огроман геостратегијски значај из више разлога. То је простор који располаже великим ресурсима за производњу хране и воде, преко којег се остварује саобраћајна повезаност са Централном Европом и то путним, железничким и воденим (Дунав) комуникацијама. Војводина је мултиетнички, мултикултурни простор које насељавају припадници бројних различитих етничких скупина и националних мањина. Најбројнија мањина је мађарска, са око 300.000 становника. Треба имати у виду и могућност инструментализације мањинских питања у функцији разбијања територијалног интегритета нашег јединственог државног простора, како је то драстично демонстрирано почетком 90-их година 20. века. Но, то ће свакако зависити превасходно од стања међудржавних односа

Србије и њених суседа, али и од гарантовања свих етничких и других људских права свакој етничкој заједници у Србији, тако и толико да се те заједнице у пуном смислу речи и осећају и понашају као интегрални део Србије.

У војностратешком смислу, Војводина је отворени равничарски простор и као војишна просторија врло погодна за дејство и маневар крупних оклопномеханизованих снага. Отвореност са севера и североистока чини тај простор врло угроженим за случај агресије са тог стратегијског правца. С обзиром на чињеницу да је реч о војишту у граничном делу северног стратегијског фронта, у случају евентуалне оружане агресије мултинационалних снага, тј део државног простора могао би релативно брзо пасти под окупацију. Ако се има у виду да на простору Војводине лоцирају велике количине материјалних и демографских резерви и других ресурса и капацитета, као озбиљан проблем поставља се могућност брзог извлачења тих ресурса у дубину државне територије. То значи да недовољна просторна заштићеност војвођанске равнице неповољно утиче на укупни геостратешки положај Србије. Иако је реч о равници која је у рељефном смислу и у недостатку јаким просторних ослонаца, неповољна за упорну одбрану у дужем периоду, Војводина је испресецана великим речним токовима – Дунав, Сава, Тиса – и системом канала и вештачких акумулација, те бројним насељима и градовима, што свакако даје могућност дуготрајне одбране, али уз примену оклопномеханизованих, противавионских и противваздушних снага и система високе технологије.

Доње Подунавље у границама Србије је онај део доњег тока Дунава који започиње код Великог Градишта, а завршава на трмеђи између Србије, Бугарске и Румуније. Тај простор представља уску, а дугу дунавску капију кроз коју се река провлачи на свом путу из Панонске низије у велику делту Дунава, у чијем су ширем базену распоређени огромни економски ресурси и Румуније и Бугарске. Најзначајнији привредни ресурс Србије који је смештен у Доњем Подунављу је електроенергетски систем „Ђердап“ и водена комуникација кроз Ђердапску клисуру. У геостратешком смислу, значај овог дела државног простора Србије, састоји се у томе што представља природну, веома заштићену границу са Румунијом и што је с обзиром на крајње ограничену проходност која је сведена искључиво на речни ток Дунава, искључена свака могућност употребе војних снага тим правцем из ширег басена Црног мора ка Београду и Војводини.

Поморавље са Шумадијом представља просторно средиште Србије. Најважнији просторни објект целог поморавско-шумадиј-

ског региона је рејон Крагујевац-Краљево, који чини прави епицентар државног простора. Дуж Поморавља пролази саобраћајна кичма државе која иде од Суботице, преко Београда, долином Велике Мораве, рачвајући се долинама Западне и Јужне Мораве, а одатле преко Рашке области ка Јадрану, долином Нишаве ка Бугарској и долином Вардара према Македонији ка Грчкој и Солуну. На моравској саобраћајници завршавају се и од ње почињу сви путни правци ка Западној и ка Источној Србији, чиме се још више повећава огромни просторно-стратешки значај Поморавља и Шумадије за укупни геостратегијски положај Србије. Преко Поморавља се остварује стратешка спона просторних делова панонско-егејског, балканског и црногорског стратгеијског правца и то спона његовог панонског и егејског басена. Огромни значај Поморавља за укупни геостратешки положај Србије огледа се и у чињеници да се на том простору спајају два унутарбалканска стратгеијска правца и то већ споменути панонско-егејски и балкански, односно софијско-нишки стратгеијски правац. Такође, у најширем смислу тих речи, на простору Шумадије или њеном граничном простору губи се и Јадранско-црногорски стратгеијски правац. Сви покрети великих војних снага у евентуалној оружаног агресии на Србију или пак у оквирима ширих балканских и европских сукобљавања, Поморавље укључују као веома значајни део операцијске просторије и као један од етапних просторних објеката чијем би освајању и потпуној контроли тежио сваки агресор који би намеравао да загосподари Балканом и његовим епицентралним копненим подручјем.

Косово и Метохија¹⁴⁾ (Космет) је простор површине од око 10.800 км², са око 1.600.000 становника (по попису из 1981.), од чега надмоћна већина отпада на албанску националну мањину. Иако је реч о периферном делу државног простора Србије, његов стратешки значај се може валоризовати са политичког, геостратешког, економског и геополитичког становишта. По свим критеријумима вредновања, Космет има прворазредни значај за укупни геостратешки положај Србије.

Космет располаже огромним рудним и природним богатствима, пре свега угља. На Космету су инсталирани огромни електроенергетски капацитети који производе велике количине електричне енергије за цео електроенергетски систем Србије. Највећи рудник олова и цинка у Европи налази се на Космету и он је осно-

14) О свим чињеницама везаним за просторно-географски, геополитички и геостратегијски значај КиМ, како за Србију, тако и за велике силе и НАТО, детаљније видети, М. Степић: *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012, нарочито стр. 25-65.

ва за инсталирање металуршког комбината (Трепча) који привреди Србије може дати неопходне количине тих драгоцених метала.

У историјском смислу, Космет је истинско средиште српске државе. У време цара Душана, Призрен је био престони град. У Пећи је саграђена Патријаршија као центар српске православне цркве, која је одувек била један од угаоних каменова српске духовности и српског националног идентитета. Широм Космета кроз историју су грађени сакрални објекти који представљају видне знакове српског државног, националног и политичког присуства на том простору. Коначно, на Косову се одиграла пресудна битка против Турака (1389), чији ће поражавајући исход за Србије и Србију бити историјски међаш. То је битно одредило нашу историју и испољава снажан утицај на савремену борбу српског народа за његов потпуни национални, политички и државноправни идентитет. На тековинама косовског пораза израшће снажна митска свест српског народа, без које се не може разумети ни његова данашња борба за остваривање свог националног програма.

Геостратешки значај простора Космета за стратешку стабилност наше државе је огроман. Простор Космета повећава иначе доста малу дубину државног простора на његовом јужном стратешком фронту за око сто километара, што је чињеница која по себи има изванредан геостратешки значај. Као такав, косметски простор би представљао тзв. други појас стратегијске одбране у хипотетичкој оружаном агресији на балканском стратегијском правцу. У евентуалној оружаном агресији са југа, односно из Албаније, у функцији подршке самопроглашене државе Косова, простор Космета попримио би улогу јужног војишта као специфичне оперативногеографске целине на јужном стратегијском фронту Србије. Операције које би се у тим стратегијским условима водиле на простору Космета би пресудно утицале на укупну одбрамбену и безбедносну стабилност Србије. На Космету се сучељавају два стратегијска правца – панонско-егејски и балкански, па се косовска равница вреднује и као изузетно повољна ваздушнодесантна просторија која може да прими десантне снаге стратегијског нивоа. У регионалном сукобу ширих размера, са те десантне просторије снаге могу бити зракасто усмерене ка Рашкој области, ка епицентралном подручју Србије (Поморавље и Шумадија), ка Македонији и Албанији, чиме се геостратешки значај Космета још више потенцира.

У размерама евентуалне оружане агресије на Србију, са простора Космета најлакше се пресеца моравски комуникациони правац, чиме би стратегијски маневар оружаних снага по дубини државне територије ради потхрањивања западног, источног и јужног фронта, практично био онемогућен.

Тражећи могућности прекомпоновања и даљег „мрвљења“ државног простора Србије ради њеног слабљења као политичког и војног фактора на Балкану, Космет је у стратегијама великих сила означен као главни улог, у смислу подршке његове сецесије од Србије. Космет је простор који у визијама нове империјалне стратегије ислама треба да попуни тзв. зелену трансверзалу од Турске до БиХ и тако омогући просторну везу за евентуални нови исламски поход на Европу.

У пројекцијама великих сила за геополитичко прекомпоновање Балкана, Албанији је намењена посебна улога. Уосталом, Албанија је и створена вољом великих сила да би се спречило избијање Србије на Јадран и да би се у целини ослабио јужнословенски фактор на Балкану. И данас сви главни центри моћи Албанију сврставају у орбиту својих стратешких интереса. Без контроле простора Космета Албанија није у стању да одигра улогу коју јој намењују велике силе, јер јој недостаје просторна дубина и одговарајући економски и демографски ресурси. Евентуалним присаједињењем Космета надокнадио би се и један и други геостратешки недостатак Албаније. Управо у тој чињеници треба сагледати непроцењиви значај Космета за укупни геостратешки положај Србије, али и опасности од нових покушаја дестабилизације наше државе и угрожавања њеног стратешког положаја.

Рашка област (или Новопазарски санџак, како се тај део српске државне територије некад звао) по величини простора, демографским, природним и привредним ресурсима не спада у значајније просторе државне територије Србије, и с тог аспекта не би заслуживао посебан третман у тексту ове намене. Међутим, ако се има у виду локација тога простора између новонасталих држава бивше Југославије и на споју Србије и Црне Горе, те у односу на главне стратегијске правце који пролазе преко српског ратишта, онда се простор Рашке области мора вредновати као део државне територије од највећег геостратегијског значаја. То се огледа у следећем:

Рашка област је природна и просторна веза Србије и Црне Горе, односно Србије и јадранског приморја. Ни Србија без излаза на море, ни Црна Гора без веза са Србијом, не би могле валоризовати своје компаративне предности једне у односу на другу, што их чини комплементарним просторним целинама. Вољом владајућих снага Црне Горе државна заједница је разбијена, а Црна Гора се окренула НАТО-у и тиме из основа променила своју геополитичку и цивилизацијску парадигму, што ће тешко проћи без последица. У сваком случају тиме су Србија и Црна Гора као по много чему ком-

плементарне просторне целине, трајно међусобно удаљене. Преко територије Рашке области води једини железнички и путни правац који из Србије, долином Мораче и црногорског приморја избија на Јужни Јадран и у томе треба видети непроцењиви саобраћајно-економски, а тиме и геостратешки значај те области.

Ако се има у виду да се Србија граничи са БиХ, посредством српског етничког простора (Република Српска), заштита тог дела границе не носи веће одбрамбене безбедносне ризике какве носе неки други делови државне границе. Рашка област је изузетно просторно заштићени део Србије. Као такав, он би био веома подесан за базирање (распоред и чување) ратних материјалних резерви, изградњу објеката инфраструктуре битних за функционисање државе и њеног стратегијског руковођења у рату. С обзиром на наведене чињенице, Рашка област се, као што је већ речено, мора посматрати као јединствена оперативно-географска целина, која даје неопходну стратегијску дубину државе Србије.

У свим геостратешким проценама Пештерска висораван и простор Нови Пазар – Сјеница вреднује се као врло подесна ваздушнодесантна просторија за пријем крупних ваздушнопреносних и ваздушнопокретних десантних снага које би биле у стању да дејствују аутономно у дужем периоду. Те снаге би биле намењене за брзу дезинтеграцију државне територије Србије на њеном најосетљивијем делу – на спони између Србије и Црне Горе и на спони БиХ и Космета. Такође, те ваздушнодесантне снаге би биле намењене за онемогућавање стратегијског маневра оружаних снага Србије и њихово „преливање“ са једног на други стратегијски правац. Са простора Рашке области агресор би могао усмерити дејства ка Космету, Западној Морави и Поморављу у ширем смислу речи и ка Црној Гори, чиме би у почетном периоду рата настојао да угрози стратегијску дубину одбране Србије на сва три основна стратегијска правца. Без сумње, потпуна контрола и одбрана Рашке области за све време трајања евентуалног рата на простору Србије имала би прворазредни стратегијски значај.

Шири регион Београда као демографско, економско, инфраструктурно и политичко тежиште Србије има изузетан геостратегијски значај. У просторно-географском и војнооперативном погледу, Београд као најважнији стратегијски објект, чијем би заузимању и контроли тежио сваки агресор, обухвата простор источног Срема, северне Шумадије, југозападног Баната, окружен линијом: Стара Пазова-Обреновац-Младеновац-Смедерево-Панчево. То је просторија површине од око 4.000 км², са нешто више од 2 милиона становника, што је око 1/5 укупних житеља Србије, рачу-

најући, наравно, и КиМ. Подручје које захвата стратегијски објект Београда налази се у сливовима великих река Дунава, Саве и Велике Мораве, а сам град се налази на ушћу Саве у Дунав, чиме се сврстава у ред најзначајнијих речних лука на Дунаву. Београд је индустријски басен Србије, саобраћајна трансверзала између Европе и Балкана и даље ка Малој Азији, и несумњиво стециште свих саобраћајница које са севера, истока, запада и југа пристижу у Србију. Заузимањем ширег рејона Београда као стратегијског објекта од највећег геостратегијског значаја, практично би се дезинтегрисала државна територија Србије и то на њен панонски и шумадијски део. Војно-стратешка контрола ширег рејона Београда омогућила би сваком агресору релативно једноставно наступање дуж основног стратегијског правца смером север-југ и комбиновање са наступањем на другим правцима како са запада и југозапада, тако и са југа и истока. Речју, Београд за одбрану и очување просторног и државног интегритета Србије има највећи стратегијски значај.

СРБИЈА И РЕПУБЛИКА СРПСКА НА МАПИ ТРАНСЕВРОПСКИХ СТРАТЕШКИХ КОРИДОРА

Европска комисија је 1997. године на седници у Хелсинкију, усвојила мапу трасе главних стратешких коридора. Ради се о трасама које спајају оне просторе европског континента за које је европска комисија утврдила да су од виталног стратешког значаја за Европу. У зонама тих коридора у деценијама које следе, одвијаће се најинтензивнији, привредни, инфраструктурни, информатички и сваки други значај. Зато је за земље Европе, поготово за све оне мале или неразвијене, било изузетно важно да се нађу у зонама тих коридора, како би саме могле да партиципирају у благодетима које они доносе. Зато се може рећи да земље које су се нашле у зони тих коридора имају изузетно повољан геостратегијски положај. Остаје само да оне сопственим политичким и укупним развојним стратегијама, те у односима према суседима и главним центрима светске моћи, тај свој повољан геостратегијски положај позитивно валоризују. Начин на који је та валоризација једино могућа јесте пуна хармонизација односа са окружењем, стабилизација унутрашњих прилика и пуна кооперација са европским и светским институцијама и интеграцијама, односно интегрисање у те институције и асоцијације. Она земља која не успе да у сваком погледу хармонизује своје односе и интересе са окружењем, а посебно са великим силама, она бива изложена притисцима који повремено могу ескалирати чак до нивоа оружане агресије. Очит пример за

ово је наша земља у последњој деценији XX века, потом Ирак, Авганистан, Сирија, а можда нека друга земља нешто касније. Што је геостратегијски положај квалитетнији односно повољнији, тј. са становишта великих центара моћи значајнији, то је потреба за пуном хармонизацијом односа са светом тим већа. У супротном, повећавају се безбедносни ризици и изазови.

Србија није изузетак ни у ком погледу. Напротив, на сопственим леђима је испробала сва та искушења. Када није успела да своје односе хармонизује са светом, потпуно је све једно да ли својом грешком или грешком других, била је изложена свеобухватној агресији Запада на челу са Америком, укључујући и оружану агресију. То је довело до редуковања њеног државног суверенитета на деловима њене територије са великим изгледима да те територије неповратно изгуби. Зато је за анализу утицаја геостратегијског положаја Србије на избор и операционализацију њене стратегије развоја од пресудног значаја да се уважи чињеница да је почетни услов сваке приче о стратегији развоја Србије пуна хармонизација наших односа са свим суседима укључујући и државе настале разбијањем Југославије, али и уважавање чињенице да на простору Србије своје дугорочне стратешке интересе имају и велики центри моћи као што су САД, НАТО, Русија, а у новије време и Кина. Најмање што се тим поводом може и мора остварити јесте да Србија никада не сме дозволити да буде објект радикалног притиска односно агресије. Оптимум свега што би се могло постићи би био да се што вештије „игра“ између тих разнородних интереса и утицаја великих сила, тражећи максимално могућу слободу маневра у избору стратешких партнерстава. У свему томе ваља имати у виду и не мале могућности да се због изузетно повољног геостратегијског положаја, Србија нађе и у улози неке врсте регионалног лидера. Ту шансу не би требало испустити.

Вратимо се сада трансевропским коридорима и месту Србије на тој мапи. Летимичним погледом на ту мапу Европе може се установити да су за геостратегијски положај Србије релевантна три од тих десет трансевропских коридора. То су коридори 10, седам и коридор осам. Ове коридоре смо поређали у односу на то каква значај сваки од њих има уопште и каква утицај испољава сваки од њих на геостратегијски положај Србије. Осовина коридора 10 иде од Салзбурга, према Љубљани и Загребу, до Београда и даље ка југу и југоистоку, односно ка Солуну и Истамбулу. Један крак тога коридора иде од Будимпеште до Београда, одакле се уклапа у ту тзв. западноевропску и централнобалканску стратешку трансверзалу. Коридор седам води воденим током Дунава, спајајући Србију

са централном, западном и југоисточном Европом и Црним морем. Коридор осам води од западних обала Црног мора, преко Софије и Скопља, и даље ка Тирани и Отрантским вратима.

Коридор XI не постоји на мапи трансевропских стратешких коридора из најмање два разлога: прво, зато што он целом својом дужином је био у границама једне државе (у време настанка ове мапе постојала је СРЈ); друго, зато што он ни својим габаритима, ни значајем простора кроз који пролази, не може задобити ранг трансевропског коридора. Но, за нашу земљу он јесте важан, јер транспоттно и инфраструктурно повезује западну Србију по њеној целој дужини и Србију са Црном Гором. То јесте за нас довољан разлог да тај правац именујемо коридором, јер му се тако даје посебан значај.

Размотримо укратко значај сваког од ова три трансевропска стратешка коридора на геостратегијски положај Србије.

Најпре *коридор 10*. Пада у очи да коридор 10 са својим западним краком до Београда нашу земљу повезује са њеним западним суседима некада републикама заједничке државе и преко њих са Западном Европом. Са својим северним краком такође до Београда нашу земљу спаја са централном Европом. Од Београда тај коридор иде долином Велике Мораве, дакле готово аритметичком средином наше државне територије, до Ниша, а одатле једним краком долином Нишаве ка Пироту, Димитровграду, Софији и Истамбулу, а другим краком долином Јужне Мораве и Вардара до Солуна и Егејског мора. Лако је уочити да се преко овог коридора Србија повезује са западном и централном Европом и са средоземним и Блиским истоком. Такође, веома је битно уочити да преко овог коридора Србија посредно, више или мање, партиципира и у средоземном поморском стратегијском правцу, у коридору пет (од централне Европе до Северног Јадрана) и у коридору четири (Будимпешта-Букурешт-Црно море). Још је важније уочити да простор Србије није могуће заобићи нити на тај начин геостратешки обезвредити. Да је ово тачно говоре подаци од којих је дошла Европска комисија у време када је имала налог да због свеобухватне блокаде која је Србији била наметнута од маја 92-ге до краја 2000. године пронађе алтернативне правце за заобилажење дела коридора 10 који води преко Србије. О томе је у овом раду већ било речи. Те рачунице су показале да је тај тзв. српски и ваздушни и копнени коридор краћи од алтернативних за око 250-300 километара. А то значи и знатно јефтинији. Колики се значај придаје коридору 10 и његовом делу који води преко територије Србије речито говоре напори који су

управо ових дана, месеци и година предузимају на плану инфраструктурне изградње у нашој земљи.

Коридор седам, као што је то већ речено, прати ток реке Дунава. Он повезује део западне и централне Европе са басеном Црног мора, а одатле и са Блиским Истоком, Малом Азијом и Каспијским делом Евроазије. Готово да и није неопходно посебно наглашавати значај дунавског коридора за укупни геостратешки, а тиме привредни и инфраструктурни развој Србије. Стратегија развоја Србије која не би уважила ту геостратешку чињеницу промашила би једну од најбитнијих околности тога развоја. Дунав, као што је то добро познато, као гранични или унутрашњи пловни пут, односно као домаћа река преко Србије пролази дужином око 580 километара. Чињеница да та река нашу земљу повезује са осам европских земаља, да је она један од просторних ослонаца новоизграђеног канала Рајна-Мајна-Дунав, да су се у захвату његовог тока већ развила бројна речна пристаништа, да је то најјефтинији превоз робе, а посебно расутих терета, довољно уверљиво налаже обавезу творцима стратегије развоја Србије да се коридор седам и све развојне благодети које нуди Дунав морају узети у разматрање. Разуме се, да су за позитивну валоризацију повољног геостратешког положаја Србије на Дунавском коридору неопходни исти они услови који су наведени и уз коридор 10, с том напоменом да је у овом случају од посебног значаја унутрашња стабилност Србије, односно потпуна релаксација односа на линији држава Србија и њена северна покрајина (Војводина).

Коридор осам је прича за себе и до одређене мере противуречи ономе што је у овом прилогу речено за коридор 10. Наиме, коридор осам је у геостратешким визијама Европе које је разматрала Европска комисија имао сасвим споредну улогу. Он је претходно био замишљен као алтернативни коридор и коридор који треба додатно да изолује Србију како на Балкану тако и у Европи. На том коридору је требало учврстити тај тзв. јужни антисрпски грудобран у време када су на делу биле санкције са веома тврдим спољним зидом. Такође, тај коридор је трансверзалног карактера, и то у смислу и значењу да пресече коридор 10 којим је Србија повезана са Средоземљем, односно са Грчком и са Црним морем. У намерама изазивања дуготрајне и разорне кризе између Црне Горе и Србије која је требало да доведе и до разбијања треће Југославије, тај коридор је требало да Црну Гору тежишно скине са коридора 10, да је преусмери на коридор осам и тако да Србији онемогући макар и посредан излаз на море. Како су се геополитички и геостратешки односи ЕУ и САД око Балкана, а нарочито око Црног мора, Мале

Азије (Турске) и Закавказја компликовали, посебно односи САД и Русије око контроле тзв. евроазијског Балкана у значењу које том појму даје Бжежињски, коридор осам је све више добијао на значају и тежини. Агресијом на Југославију 1999. године, трајним војним инсталирањем Америке на КиМ, а нарочито геостратешком битком САД да се трајно оспори руски примат у Касписком базену у Закавказју, коридор осам је задобио посебан значај за остваривање америчких стратешких интереса на Балкану и у европском делу Евроазије. Фактичко осамостаљивање Косова и претња његовог изузимања из државног устројства Србије је и у функцији појачања значаја коридора осам. Ваља поново подвући чињеницу да је коридор осам повећаног значаја америчка а не европска креација. На тај начин САД настоје да наметну своју визију уређења стратешких односа на Балкану и у југоисточној и јужној Европи.

Посебан проблем геостратешког положаја Србије када је реч о коридору осам састоји се у томе што се он не може издићи на ранг трансевропског коридора високог значаја, а да се не оспори, односно не угрози геостратешки положај Србије. Дакле, повећање значаја коридора осам могуће је тек када се смањи значај коридора 10 и коридора седам, али свакако више коридора 10. Зато нема никакве дилеме да је криза на југу Србије и нова оружана побуна Албанаца ради сепаратизма била у функцији пресецања коридора 10 и његовог фактичког, просторног гашења на југу Србије, односно тамо где и даље тиња криза на српском државном простору. Фаворизовање коридора осам у америчкој геостратешкој визури је у функцији отварања Албаније, односно пробијање њене геостратешке изолације. Ако би се остварио најкрњи сценарио, а то је осамостаљивање КиМ, дестабилизација Македоније и југа Србије, а што је без сумње овог тренутка амерички интерес, тада би се Балкан трајно удаљио од могућности пуне стабилизације и хармонизације односа његових народа и држава. Управо би у том контексту ваљало посматрати разбијање државне заједнице Србије и Црне Горе и Америчку подршку државном осамостаљивању Црне Горе. Дакле, пресецање коридора 10 на југу Србије и на КиМ, фаворизовање коридора осам, само су неки од маркантних индикатора померања балканског геополитичког чвора на југ и његово компликовање угрожавањем геостратегијског положаја Србије на југу њене државне територије. С тога би у превентивне сврхе било од виталне важности да се сви развојни приоритети Србије усмере ка што бржем и што свестарнијем комплетирању свих развојних аспеката коридора 10 како би он што брже профункционисао својим пуним капацитетом на целој својој траси која се фигуративно зове балканска централна стратешка проходница. Она води од Београда до

Солуна. Подршку за такав приступ стратегији развоја Србија треба да очекује и да је тражи од ЕУ, а посебно Немачке и Грчке. И једној и другој земљи као и Србији је од виталне стратешке важности да коридор 10 што пре профункционише. У противном, сви сценарији су у игри и, на жалост, сви на штету Србије.

Иако не пролази директно кроз или преко територије Србије, за укупни положај земље, а пре свега за положај српског народа и Републике Српске као државно-политичког ентитета нашег народа, чији опстанак, по Дејтону гарантује Србије, *коридор V* има велики значај. Ради се о коридору који повезује крајњи североисток централне Европе као што је Украјина и њен град Лавов, са централном Европом преко Будимпеште, те Словенију и северну Италија до Венеције. Тај коридор има три своја крака: А, Б и Ц. Нас посебно занима *крал Ц* овога коридора који спаја Будимпешту, преко Осиека, Сарајева, до Плоча на Средњем Јадрану. Делом своје дужине, и то од Брчког до Добоја, овај коридор пролази преко територије РС, чиме је повезује са осталим делом БиХ, пре свега централном Босном, те са луком Плоче на Јадрану. Ваља имати у виду и чињеницу да крал тог коридора пресеца западни крал коридора Х (Загреб-Београд), чиме Републику Српску повезује и са коридором Х, а то значи и са Хрватском и даље са западном Европом, али и са Србијом, што има изузетан значај за подршку опстанку РС од стране Србије. Тај крал коридора V омогућује Републици Српској да позитивно валоризује њен широко појасни излазак на реку Саву и то целом својом северном границом. Из тога следе велики бенефити које јој обезбеђује плодна Посавска равница и већ изграђена индустријска постројења у том делу РС, пре свега Петрохемија, али и други индустријски погони. Но, као део трансевропског стратешког коридора тај део Републике Српске треба вредновати као простор најинтензивнијег привредног, инфраструктурног и сваког другог развоја, који би као такав могао постати и једно од просторних језгара – средиште Републике Српске. Засигурно, треба очекивати да тај део РС ускоро постане простор најпропулзивнијег привредног и инфраструктурног развоја, што ће вишеструко увећати његов геостратешки значај, али и геостратешки положај РС учинити још значајнијим. Но, медаља има и своју другу, мање светлу, страну. Наиме, све предности које су напред наведена, у неповољним политичким околностима могу постати и узроци притиска за прекомпоновање БиХ и отимања тог дела Посавине. Таквих претњи је било и до сада, па треба бити опрезан, нарочито у контексту честих захтева за трећим (хрватским) ентитетом у БиХ. Тешко да би се тај тзв. трећи (хрватски) ентитет могао успоставити без новог прекомпоновања територије БиХ, а Посавина би ту била

прва на удару. То се ни по коју цену не сме дозволити и ту Србија има и своју партиотску и националну улогу, али и, што је још битније, и преузету међународну обавезу.

ЗАКЉУЧНО О ГЕОСТРАТЕШКОМ ПОЛОЖАЈУ СРБИЈЕ И ОПСТАНАК РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

На основу претходних разматрања, могуће је извести ова закључна сазнања:

1. Геостратегијски положај Србије и РС одређује низ екстерних и интерних чинилаца, од којих највећи утицај испољава структура и карактер светског поретка моћи и однос главних сила тога поретка према државним и националним интересима српског народа и српских држава Србије и РС.

Што се тиче места Србије и РС у поретку светских сила, могло би се фигуративно рећи да се оне налазе у тзв. стратешком троуглу који чине три данас најјаче светске силе а то су САД, Русија и Кина. САД на челу западне, евроатлантске заједнице држава, где спадају и ЕУ и НАТО, испољава негативан утицај на наш геостратегијски положај и већ дуже од 2,5 деценије веома ригидно се опире остваривању српских националних и државних интереса. У том контексту подржавају антисрпско деловање свих нама суседних земаља а то се посебно односи на подршку Албанији и албанском фактору на КиМ да се што пре и што свеобухватније Србија истисне са КиМ и на том делу Србије успостави друга албанска држава на Балкану. Та чињеница, повезана са дестабилизацијом Македоније и залагања за њену федерализацију, фактички треба до доведе до стварања „Велике Албаније“, што би била велика претња балканској и Европској безбедности.

2. Република Српска је једини опипљиви добитак српског народа који је настао из разбијања Југославије. За тај добитак наш народ преко Дрине је дао огромне жртве. Западна евроатлантска заједница на челу са САД на сваки начин настоји да РС утопи у унитарну БиХ, под изговором стварања функционалне БиХ. Србија то не сме нити може дозволити, јер би то значило нови егзодус српског народа с ону страну Дрине. Треба рачунати на појачане притиске, па и претње Запада да би се тај циљ остварио, али и оружани сукоба се не сме потпуно искључити. За ту најтежу солуцију треба бити приправан, па ако до ње не дође, утолико боље.

3. Русија и Кина као нови пол(ови) моћи у структури светског поретка који постаје мултиполаран испољавају крајње позитиван утицај на наш геостратешки положај и чине снажну брану

нашим националним и државним интересима и гаранцију да у СБ УН неће наступити некакво стратегијско изненађење које би довело до угрожавања наше безбедности и територијалне целовитости, те до нестанка РС. Но, да би Кина и Русија могле да делују у том смеру, морају имати подршку која се огледа у нашој одлучности и практичној спремности да бранимо и одбранимо наше националне и државне интересе. То подразумева и свестрану сарадњу и јачање пријатељских и партнерских односа са ове две пријатељске земље.

4. Политика активне војне неутралности треба да остане наше трајно стратегијско опредељење и то опредељење треба издићи на ранг уставне норме и уставног ограничења како га не би могле укинути ни једна власт у будућности. То значи да у интересу безбедности треба сарађивати са свим релевантним факторима у свету и у окружењу, али се ни за кога унапред и безпоговорно не треба уговорно везивати.

5. Безбедност и стабилност региона је трајни интерес нашег геостратешког положаја. Србија и РС немају интереса никог да угрожавају, већ напротив да чине све како би се стабилност региона очувала, јер је то неопходан услов за сваку врсту друштвеног напретка и развоја.

6. Државни простор Србије и РС се налази на мапи куда се протежу значајни трансевропски стратешки коридори који повезују најважније и најзначајније европске просторе. У ширем захвату тих коридора очекује се најинтензивнији економски, инфраструктурни и сваки други друштвени развој. Та чињеница има прворазредни значај за квалитет геостратешког питања обе наше државе, односно за оба ентитета. Зато треба учинити све да се тако повољан геостратешки положај позитивно валоризује, а пре свега на време изградити квалитетну инфраструктуру и створити услове и амбијент за убрзани привредни развој. Услов свих услова је мир и стабилност, али и јачање сопствених моћи који тај мир и стабилност подупиру и бране ако би били угрожени.

ЛИТЕРАТУРА

- Бжежински, З. *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 2001.
- Грчић, М. „Геополитички положај Југославије у прошлости и данас“, у: *Зборник радова Института за географију*, Београд, 1984, свеска 31.
- Дугин, А. *Основи геополитике*, Експрес Зрењанин, 2004.
- Илић, И. „Геополитичка особеност Балканског полуострва и српско питање“, у зборнику *Основни принципи разграничења државе*, ВГИ, Београд, 1994.

- Кнежевић, М. *Мозаик геополитике*, Институт за политичке студије, Београд 2008.
- Радиновић, Р. „Актуелно стање, стратегија и перспективе НАТО савеза”, *Безбедносни форум*, 2/1996.
- Радиновић, Р. *Нови светски поредак и политика одбране Савезне Републике Југославије*, Савезно Министарство одбране, Београд 1993.
- Степић, М. *Геополитика – идеје, теорије, концепције*, Институт за политичке студије, Београд, 2016.
- Степић, М. *Косово и Метохија – постмодерни геополитички експеримент*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Тешић, М. „Геостратешки положај Балкана“, у: *Балкан крајем 80-их*, БИГЗ, Београд, 1987.
- Трифковић, С. „Косово и доктрина глобалне доминације”, у: *Агресија НАТО сумрак запада*, Београдски форум за свет равноправних, 1999.
- Фукујама, Ф. *Крај историје и последњи човек*, ЦИД Подгорица – Романов, Бања Лука, 2002.
- Хантингтон, С. *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Цвијић, Ј. *Балканско полуострво и југословенске земље – основи антропогеографије*, Завод за издавање уџбеника, Београд, 1966.

Radovan Radinovic

GEOSTRATEGIC POSITION OF SERBIA AND SURVIVAL OF THE REPUBLIC OF SRPSKA

Resume

The paper discusses main factors of influence on the geostrategic position of Serbia. These are the following: 1) World order of power, structures, main characteristics, actors and their relations; 2) Relations of main factors of World order towards national and state interests of Serbia; 3) Situation in the neighborhood of Serbia and its impact on the geostrategic position of Serbia; 4) Characteristics of Serbian state territory and its influence on geostrategic position; 5) Current condition of state and nation, their resources and development as factors of geostrategic position. Moreover, geostrategic position of Serbia is discussed in the context of survival, defense and preservation of the Republic of Srpska, as a sole gain of Serbian people from the process of break-up of Yugoslavia.

Keywords: *geopolitics, geostrategy, World order, NATO, European Union, USA, China, Russia*

* Овај рад је примљен 10. априла 2017. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 20. априла 2017. године.